

HAASTE

Haastateltavana poliisipäällikkö
Lasse Aapio **s.4**

Suomalaisten yhteiskuntamoraali
pitää pintansa **s.16**

Rikoksentorjuntakilpailu 2007 **s.19**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Paradoksaalinen huume politiikka s.8

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA

Linjakkuutta poliisitoimintaan

Riikka Kostiainen

Haasteltavana on poliisipäällikkö **Lasse Aapio**. Hän on ollut innokkaasti kehittämässä paikallista turvallisuussuunnittelua. Erityisen tärkeänä hän pitää yhteistyörakenteiden ja toimintamallien luomista viranomaistoiminnan rajapintoihin ja asukkaiden mukaanottoa. Poliisin osalta hän korostaa oman toiminnan suuntaamista eli oma-aloitteista puuttamista ennakoitaviin ongelmiin.

7 Poliisi ja maahanmuuttajat

Riikka Kostiainen

Maahanmuuttajien kotoutumisessa – kansalaistaitojen ja kielen oppimisessa sekä työllistymisessä – tarvitaan eri viranomaisten yhteistyötä. PAKK:n julkaisemassa artikkelikokoelmassa ”Poliisi ja maahanmuuttajat – Kohti kotoutumista edistävää vuorovaikutusta” pohditaan, millainen poliisin rooli on maahanmuuttajien kotoutumisessa ja millaisin toimin poliisin ja maahanmuuttajien yhteistoimintaa voisi edistää.

8 Paradoksaalinen huume politiikka

Aarne Kinnunen

Suomen huume politiittiset linjaukset tukevat ennen muuta hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikkaan. Se, että huumeaineisiin liittyvät teot ovat laissa pääosin määritelty rikoksiksi, ohjaa kuitenkin sääntelykeinoja rikoslain piiriin. Sosiaali- ja terveyspoliittisten sekä kriminaalipoliittisten keinojen yhdistämispyrkimyksestä huolimatta suomalainen huume politiikka on aina ollut perustaltaan kaksijakoista. Huume politiikka samanaikaisesti sekä työntää käyttäjiä ulos yhteiskunnasta (ekskluusio) että yrittää integroida heitä keskuuteensa (inkluisio).

11 Huumeriippuvaiset rikosseuraamusjärjestelmässä

Olavi Kaukonen

Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa käyttäjäkontrollin tulisi perustua ennen muuta sosiaali- ja terveydenhuollollisiin interventioihin. Rikosoikeuden tulisi olla sosiaalisten ongelmien sääntelyn viimeinen keino, mutta toimintaympäristön muuttuessa saatamme ajautua aikaisempaan kovempaan käyttäjäkontrolliin.

14 Kannabiksen käyttö ja yhteiskunnallinen reagointi

Taru Kekoni

Kannabis on Suomessa yleisimmin käytetty laiton huumeaine. Muihin laittomiin huumeaineisiin verrattuna kannabista kokeillaan ja käytetään moninkertaisesti. Kannabikseen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua ei kuitenkaan käydä Suomessa juuri lainkaan.

16 Yhteiskuntamoraali pitää pintansa

Kimmo Kääriäinen

Suomalaisten moraalikäsitteitä on seurattu jo 25 vuotta kansainvälisellä *World Values* -tutkimuksella. Yleinen käsitys on, että perinteiset moraaliarvot ovat rapautumassa individualismin vallatessa yhä enemmän alaa. Onko tilanne näin yksioikoinen?

19 Euroopan rikosentorjuntaverkosto käsitteli kotiväkivaltaa

Jukka-Pekka Takala

Euroopan rikosentorjuntaverkosto (EUCPN) piti kuudennen vuosittaisen hyvien käytäntöjen konferenssinsa joulukuussa Lissabonissa. Teemana

oli kotiväkivallan torjunta. Konferenssin yhteydessä ratkaistuun Euroopan rikosentorjuntakilpailuun osallistui 15 maata. Sen voitti Malmön naisrauhahanke Ruotsista.

23 Pohjoismaissa viedään rikossovittelua eteenpäin

Henrik Elonheimo

Oikeusministeriö järjesti Helsingissä marraskuussa restoratiivista oikeutta ja rikossovittelua käsitelleen pohjoismaisen seminaarin. Se oli jatkoa edellisenä vuonna Oslossa järjestetyille tapahtumalle. Seminaarissa päivitettiin sovittelun tilannetta eri Pohjoismaissa ja keskusteltiin sovitteluun liittyvistä kysymyksistä, mm. lähisuhdeväkivallan sovittelusta, vakavista rikoksista ja uhrin oikeuksista.

26 Uutta sähköisesti valvottua rangaistusta ehdotetaan

Ulla Mohell

Oikeusministeriön asettama työryhmä ehdottaa uutta seuraamusta, valvontarangaistusta. Valvontarangaistukseen tuomittu voisi suorittaa lyhyen vankeusrangaistuksensa sähköisessä valvonnassa kotonaan tai laitoshoidossa. Tuomitun liikkeitä seurattaisiin esimerkiksi matkapuhelimella tai jalkapannalla.

28 KRIMINOLOGIA

30 AJASSA

35 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa

Toimittaja

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin (09) 1606 8289
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Kimmo Nuotio (pj.)
Helsingin yliopisto
Tapio Lappi-Seppälä (varapj.)
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Aarno Arvela
Helsinki
Stefan Gerkman
Sisäasiainministeriö
Timo Harrikari
Helsingin yliopisto
Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto
Olavi Kaukonen
Oikeusministeriö
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Göran Sannholm
Hangon kaupunki
Hannu Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto
Joona Vuorenpää
Finanssialan Keskusliitto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Jaakko Avikainen / Lehtikuva

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irttonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

8. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoitajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Sähköinen valvonta tulee

Hitaan alun jälkeen ollaan Suomessa ottamassa käyttöön muualla jo jonkin verran sovellettua elektronista valvontaa, jolla on monenlaisia käyttötapoja. Merkitsevää on, missä tarkoituksessa uutta tekniikkaa ajatellaan käytettäväksi. Itse tekniikkahan ei tunne omia käyttötarkoituksiaan, yhtä vähän kuin auton valmistaja päättää, mihin autoa käytetään. Toki insinööriellä ja markkinoijalla on tästä asiasta näkemyksiä, joilla on vaikutusta tuotesuunnitteluun, mutta he eivät suoranaisesti päättä sovelluksista. Sen tärkeämpää on, että soveltajat paneutuvat tähän kysymykseen.

Jos sähköinen valvonta on rangaistus tai sen jatke, sitä koskevat erilaiset säännöt kuin jos se on turvaamis- ja ehkäisykeino. Oikeusministeriön työryhmä on tutkinut asiaa mm. valvotun koevapauden ja vapaudessa suoritettavien rangaistusten (ns. valvontarangaistus) kannalta. Edelleen on pohdittu sähköisen valvonnan laajentamista uusiin kohteisiin kuten matkustuskiellon valvontaan, nuorisoarestiin ja lähestymiskieltoihin. Eräitä pedofiliarikoksista tuomittuja myös harkitaan pantaviksi sähköiseen valvontaan. Nyt keinoa jo sovelletaan vankien poistumislupien seurannassa ja valvotussa koevapaudessa. Tiedossa on, että käyttömahdollisuudet eivät lopu tähän. Esimerkiksi päihteiden käytön valvonnasta on jo käytännön kokemuksia.

Muihin tarkoituksiin kuin rikollisten seurantaan sopivia ratkaisuja tunnetaan paljon. Autojen ja muiden tavaroiden paikantamiseen tehtyjä sovelluksia tunnetaan lukuisia, karhujen, muuttolintujen ja kovakuriaisten vaelluksia seurataan paikantamislaitteilla. Yhä kattavammiiksi kehittyvillä paikallistamistekniikoilla on vielä suuri tulevaisuus. Satelliittien avulla tapahtuva valvonta yhdistettynä henkilökohtaisiin paikannuslaitteisiin tuo totaalisen valvonnan kaikkien ulottuville.

Totaalisen valvonnan hyvät puolet voivat sokaista näkemästä sen mahdollisia ongelmia. Siksi sivuvaikutuksia ja mahdollisia perusoikeuksien loukkauksia on tutkittava huolellisesti niin että edut ja haitat ymmärretään. Esimerkiksi avun tarpeessa olevan vanhuksen tapauksessa voi olla nähtävissä pääasiassa etuja hänelle itselleenkin. Sen sijaan jonkun toisen henkilön liikkeiden tarkka seuranta voi tuoda mukanaan merkittäviä yksityisyyden loukkauksia, jotka myös voidaan haluttaessa perustella yleisellä edulla ja kukaties hänen omallakin edullaan. Sähköisen valvonnan sovelluksethan eivät rajoitu rikosseuraamusjärjestelmään vaan voivat laajentua poliittisen yhteisymmärryksen synnyttyä mille tahansa elämänalalle. Pyrkimyksiä tähän suuntaan on jo esiintynytkin.

Linjakkuutta poliisitoimintaan

Poliisipäällikkö Lasse Aapio on ollut innokkaasti kehittämässä paikallista turvallisuussuunnittelua. Erityisen tärkeänä hän pitää yhteistyörakenteiden ja toimintamallien luomista viranomais toiminnan rajapintoihin ja asukkaiden mukaanottoa. Poliisin osalta hän korostaa oman toiminnan suuntaamista eli oma-aloitteista puuttumista ennakoitaviin ongelmiin.

Poliisipäällikkö Lasse Aapiolle uranvalinta oli helppo – poliisiksi isän jalanjäljissä, vaikka insinööriksikin oli tie auki. Vuonna 1980 hän aloitti kuuden vuoden pestin Helsingin poliisilaitoksella passintarkastajana ja opiskeli työn ohessa oikeustieteen kandidaatiksi. Sen jälkeen hän toimi pari vuotta syyttäjänä Vantaalla, jossa myös auskultoi. Uudenmaan lääninhallituksessa hän oli lääninsyyttäjänä ja apulaispoliisitarkastajana 1990-luvun alussa. Vuodesta 1994 alkaen hän toimi kolme vuotta Espoon apulaisnimismiehenä, kunnes siirtyi lääninpoliisitarkastajaksi uuteen Etelä-Suomen läänin-

hallitukseen. Maaliskuussa 2000 hän aloitti Hyvinkään poliisipäällikkönä ja viime vuoden huhtikuusta alkaen on työskennellyt Hämeenlinnan poliisipäällikön sijaisena. Uusi tehtäväkin on jo tiedossa: hän siirtyy viimeistään vuoden 2009 alusta uuden Päijät-Hämeen kihlakunnan poliisipäälliköksi.

Aapio on nähnyt vaihtelevalla urallaan monenlaisia fuusioita kuten lääninhallinnon mittavan uudistuksen vuonna 1997. Myös paikallistasolla Hyvinkäällä ja Hämeenlinnassa hän on ollut tekemässä uudistuksia poliisiorganisaatiossa. Seuraavaksi hän siis ryhtyy osaltaan toteuttamaan suur-

ta kihlakuntauudistusta, kun ensi vuoden alussa Suomen poliisipiirit vähenevät nykyisestä 90:stä 24:ään. Tämän työkokemuksensa ansiosta hän osaa arvostaa toiminnan suunnitelmallisuutta.

– Olen joskus sanonut, että minulla on poliisin sydän ja juristin aivot. Juristin tehtävä on jäsentää ja poliisin tietää intuitiolla, minne pitää mennä.

PAIKALLINEN TURVALLISUUSUUNNITTELU ETENEE

Yksi Lasse Aapion kiinnostuksen kohteista on paikallinen turvallisuussuunnittelu. Hän oli mukana sisäasiainministeriön asettamassa työryhmäs-

sä, joka kehitti ja ohjeisti laajaan turvallisuuskäsitykseen perustuvaa suunnittelua. Uudessa mallissa paikallista turvallisuustyötä johtavat kunnan johto, poliisipäällikkö ja alueellisen pelastuslaitoksen johto, mutta muuten se järjestetään paikallisten tarpeiden mukaan. Ajatuksena on, että turvallisuussuunnitelma hyväksytään kunnanvaltuustossa ja sen toimeenpanoa seurataan säännöllisesti. Jatkossa toivotaan myös, että suunnitelmat olisivat entistä enemmän seudullisia ja että työhön otetaan mukaan mm. järjestöjä ja elinkeinoelämää. Turvallisuussuunnitteluun on viime aikoina kehitetty avuksi myös työvälineitä kuten

Poliisipäällikkö Lasse Aapion mielestä tarvitaan malleja, joissa viranomaiset tekevät yhdessä työtä eivätkä pelkäävät yhteistyötä.

rikksentorjuntaneuvoston ylläpitämä tietopankki ja pian käyttöön otettava VTT:n ARTU-ohjelma mm. uhkianalyysien tekoon.

– Hyvinkäällä turvallisuus-suunnitelman tekeminen oli tärkeää poliittisen sitoutumisen kannalta. Kuntapuolellakin tuntuu olevan tärkeää, että suunnitelma on hyväksytty riittävän korkealla tasolla, jotta sen toteuttamiseen voidaan käyttää työaikaa ja ohjata voimavaroja, Aapio kertoo omista käytännön kokemuksiensa.

– Turvallisuussuunnitelman laatimisprosessissa on ehkä tärkeintä, että asioissa nähdään monta puolta ja että koetaan turvalliseksi ja hyödylliseksi vaihtaa mielipiteitä ja tietoa suunnitelman tekoon osallistuvien kesken. Suunnitelmassa sisällöllisesti tärkeintä puolestaan on, että se on strateginen asiakirja,

joka tuo linjauksia, toimintamalleja, resursseja ja jakaa vastuita. Liian yksityiskohtainen se ei saisi olla, jotta se ei liian nopeasti vanhene muutuvissa olosuhteissa. Asiakirjan tekeminen itsessään ei ole mikään autuus, vaan sen pitäisi ohjata sitä, mitä käytännössä tapahtuu.

Aapio arvioi, että käytännön toteuttamisessa yksi kriittinen taso on viranomaisten yhteispeli. Tarvitaan sellaisia rakenteita ja malleja, joissa viranomaiset tekevät yhdessä työtä. Yhteistyö ei pelkäävät riitä. Yhteistyö on usein tietojenvaihtoa ja kokouksia, ja jokainen viranomaistaho tekee osuutensa erillään ja omassa organisaatiossaan. Tällä tavoin toimimalla viranomaiset eivät pysty vastaamaan nopeasti ilmeneviin ongelmiin ja ilmiöihin. Tarvitaan yhä enemmän viranomaisten edusta-

jista koostuvia tiimejä, jotka voivat tarttua ongelmaan nopeasti ja tekeminen tapahtuu yhdessä.

Hän mainitsee esimerkkinä hyvistä toimintamalleista viranomaisten välisiin rajapintoihin lastensuojeluilmoitusten teon, väkivallan selvittämisen välineeksi tehdyn pahoinpitelyn kehokartan, sosiaalityöntekijän poliisilaitoksella ja ennen kaikkea hämeenlinnalaisen Ankkurimallin. Siinä ideana on, että nuoren rikoksentehtäjän tai perheväkivallan tapaus käsitellään moniammatillisessa tiimissä, joka sijaitsee poliisilaitoksella. Tiimiin kuuluu sosiaalityöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja, nuorisotyöntekijä ja poliisi. Malli on lisännyt mm. poliisimiesten ilmoitusaktiivisuutta, kun he ovat nähneet, että asialle todella tehdään jotain.

– Yhdessä tekemisen li-

säksi pitäisi rakentaa enemmän viranomaisten yhteistä tilannekuvaa – mikä on paikallinen tilanne ja mitkä ovat ongelmat kunkin viranomaisen näkökulmasta. Nyt kun kaupungitkin ovat kasvaneet, helposti tulee sellaista kyynisyttä, ettei puututa mihinkään, tai sitten reagoidaan vain ilmituleviin impulsseihin eli juostaan ongelmien perässä. Viranomaisilla pitäisi olla yhteinen tahtotila eli yhteinen tavoite siitä, että asioita pitää hoitaa parempaan kuntoon.

VUOROPUHELUA ASUKKAIDEN KANSSA KEHITETTÄVÄ

Lasse Aapiolla on kaksi näkökulmaa, jolla asukkaat voidaan ottaa huomioon turvallisuussuunnittelussa ja poliisityössä. Ensinnäkin poliisin on tärkeää käydä asukkaiden kanssa vuoropuhelua vaikka siten, että jos asukas ilmoittaa liikennevalvonnan tarpeesta jossain paikassa, poliisi käy siellä arvioimassa tilanteen ja raportoi siitä asukkaille. Automaattinen liikennevalvonta antavat siihen uusia mahdollisuuksia. Valvonta alueella voidaan suorittaa yhden poliisimiehen toimesta.

– Vihjepuhelimet ovat jo vähän vanhanaikaista toimintaa, pitäisi päästä enemmän blogeihin, kännykkäkuvan välittämiseen ja muihin tapoihin, joita ihmiset normaalisti nykyään käyttävät. Tätä asukkaiden kanssa käytävää vuoropuhelua pitäisi saada lähemmäs reaaliaikaa ja löytää uusia teknisiä toteutuksia. Ihmisten pitäisi saada viesteistä myös palautetta, eivät ne saa mennä jonnekin "eetteriin", hän painottaa. Hyvinkäällä on kokeiltu myös malleja, jossa asukkaat pysty- →

Poliisipäällikkönä Lasse Aapio on pyrkinyt kehittämään poliisitoiminnan johtamista sekä toiminnan oma-aloitteista suuntaamista.

→vät lähettämään tekstiviestejä vaaranpaikoista.

Toinen tapa asukkaiden mukaanottoon on alueelliset työryhmät, joissa tehdään turvallisuussuunnitelman tilannekuvaa asukkaiden lähiympäristössä sen sijaan, että se tulisi ikään kuin annettuna keskusvirastosta. Esimerkiksi Espoossa on alueellisia hyvinvointityöryhmiä, joissa käydään silloin tällöin läpi, miltä Leppävaaran tai joku muun alueen turvallisuus näyttää. Yleensä alueellisissa ryhmissä on mukana viranomaisia ja mahdollisesti asukkaita, järjestöjä ja elinkeinoelämää. Alueellinen työ toimii Aapion havaintojen mukaan paremmin paikoissa, joissa on perinteitä tällaiseen aktiivisuuteen, kuten esimerkiksi Oulussa.

– Tuskin asukkaiden aktiivointi yleisellä tasolla kovin äkkiä läpi menee, jos puhutaan vain asukkaiden vastuusta tai vanhempien vastuusta. Välistä tuntuukin, että vanhempien vastuu on käytännössä ”kohtuuton”. Nuoret ovat nykyään hyvin verkostoituneita ja tieto kulkee, missä mennään ja mistä saa viinaa. Sen sijaan vanhemmat ovat erittäin huonosti verkostoituneita keskenään, eivätkä tiedä muiden vanhempien suhtautumista nuorten mitä erilaisimpiin pyyntöihin.

Aapio näkee kihlakunta-uudistuksessa etuja turvallisuussuunnittelun kannalta. Maakunnan kokoinen alue voi toimiva sosiaalipäivystyk-

sen ja kriisityön kannalta ja on ehkä helpompi rakentaa yhteisiä toimintamalleja poliisin ja sosiaali- ja terveystoimen, koulun ja muiden kesken, kun järjestelypohja on riittävän iso. Pitkien etäisyyksien vuoksi tarvitaan kuitenkin paikallisia yhdyshenkilöitä. Toimintamallien täytyy olla vahvasti ja selkeästi rakennettuja, jotta viranomaisten välinen yhteistyö poliisilaitoksen alueella on joustavaa ja tehokasta. Poliisin sisäisen toiminnan kannalta uudistuksen etuja ovat esimerkiksi erikoistumismahdollisuudet ja hallinnon keskittyminen.

POLIISIN TOIMITTAVA SUUNNITELMALLISESTI

Poliisipäällikkönä Lasse Aapio on pyrkinyt kehittämään poliisitoiminnan johtamista sekä toiminnan oma-aloitteista suuntaamista. Hyvin käällä ja Hämeenlinnassa on pyritty siihen, että esimerkiksi kenttäpoliisilla on keskustan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta tiettyjä toimintalinjoja, jotka hyväksytään ja annetaan myös julkisuuteen. Asukkaat tietävät mitä odottaa poliisin toiminnalta kaupungin keskustassa.

– Yksittäinen poliisimies ei pysty ainakaan suurenevissa kihlakunnissa kovin merkittävää tekemään. Pitäisi luottaa siihen, että toisto tuo mukanaan vaikuttavuutta. Poliisin toiminnan tulee olla joka päivä johdonmukaista ja suunnitelmallista. Olen sanonutkin, ettei meillä voi olla ”kiltejä

poliiseja ja tuhmia poliiseja” – eli ei voi olla ensin poliisi, joka ei kaada nuoren kaljoja maahan ja sitten seuraavassa vuorossa onkin poliisi, joka kaataa ne. Asukkaat kokevat tällaisen vaihtelevan toimintatavan yhdenvertaisuutta loukkaavana.

NORMAALI POLIISITYÖ ON ENNALTAEHKÄISYÄ

Poliisin strategioissa korostetaan panostusta ennaltaehkäisevään työhön, mutta miten se onnistuu käytännössä? Lasse Aapio kokoaa johtoajatuksensa myös tähän ohjenuoraksi.

– Yksi tapa tehdä ennaltaehkäisevää työtä on, että poliisin käyttäytyminen ja puuttumislinja on ennalta arvattava, niin että ihmiset ymmärtävät, mikä on hyväksyttävää ja mikä on väärin. Kun poliisi puuttuu häiriökäyttäytymiseen ja ilkivaltaan johdonmukaisesti joka päivä, niin ainakin valtaosa asukkaista noudattaa näin syntyneitä tapaa. Tällöin tapaa rikkovien määrä pysyy niissä rajoissa, että poliisilla on voimavaroja puuttua näiden henkilöiden tekemiseen, hän perustelee.

– Toinen näkökulma on se, että poliisin pitää yhä enemmän kyetä suuntaamaan omaa toimintaansa omista lähtökohdistaan nähdessä. Nykyisin poliisin voimavaroja menee liiaksi akuuttien tehtävien hoitamiseen. Mennään tehtävästä toiseen ja kokonaisuus jää sirpaleiseksi.

Kolmanneksi poliisin lohkoksi ennaltaehkäisyssä Aapio näkee, että puututaan ja ilmoitetaan havaituista asioista muille viranomaisille vielä enemmän kuin aikaisemmin. Kun tehdään enemmän yhdessä, opitaan ymmärtämään, minkälainen asia on jonkun toisen viranomaisen murhe jossain myöhemmässä vaiheessa, eikä tehdä havaintoja yksinomaan poliisin näkökulmasta. Perheväkivallan ehkäisyssä tällainen asenne on hänestä erityisen tärkeää.

– Neljäntenä alueena on perinteinen lähipoliisityö, jossa poliisi on lähellä asukkaita ja läsnä esimerkiksi koulussa. Poliisia tarvitaan koulujen yleisissä tilaisuuksissa ja vanhempainilloissa kertomassa erilaisista ilmiöistä ja käyttäytymisestä. Lähipoliisityö on tärkeää poliisin tiedonhankinnassa ja asukkaiden turvallisuuden tunteen lisäämisessä. Toivoisin lähipoliisityön valtakunnallista mallintamista. Nykyisin lähipoliisi käsitteen alla on liian monenlaista soveltamiskäytäntöä. ■

Poliisi ja maahanmuuttajat

Yhteistyön esteet voitetaan kanssakäymisellä ja ajantasaisella tiedolla

Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä on viisinkertaistunut 1990-luvun alkuun verrattuna ja ulkomaista äidinkieltä puhuvien määrä on nelinkertaistunut. Maahanmuuttajien kotoutumisessa – kansalaistaitojen ja kielen oppimisessa sekä työllistymisessä – tarvitaan eri viranomaisten yhteistyötä. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemassa artikkelikokoelmassa ”Poliisi ja maahanmuuttajat – Kohti kotoutumista edistävää vuorovaikutusta” pohditaan, millainen poliisin rooli on maahanmuuttajien kotoutumisessa ja millaisin toimin poliisin ja maahanmuuttajien yhteistoimintaa voisi edistää. Artikkelikokoelma julkaistiin viranomaisten ja maahanmuuttajien suhdetta tarkastelevassa seminaarissa helmikuussa Helsingissä.

Artikkelikokoelman toimittaneen erikoistutkija **Arno Tannerin** mukaan artikkeleissa nousee esiin kaksi erityistä haastetta poliisin ja maahanmuuttajien yhteistoiminnassa: yhtäältä maahanmuuttajien poliisia kohtaan tuntema epäluottamus ja toisaalta poliisin kulttuurituntemus, jota pitäisi koko ajan päivittää.

– Kummankaan haasteen

edessä ei ole syytä nostaa käsiä pystyyn. Maahanmuuttajan mukana tulee usein lähtömaan kielteinen poliisikuva, mutta luottamus paranee, kun maahanmuuttajat oppivat kansalaistaitoja ja tutustuivat paremmin suomalaiseen poliisiin. Poliisi taas tarvitsee lisää kulttuurituntemuksen opetusta, jonka kautta maahanmuuttajien erilaisia taustoja tunnettaisiin paremmin, Tanner arvioi.

– Tärkeintä on saada päivitettyä tietoa niin maahanmuuttajista poliisille kuin poliisista ja suomalaisesta yhteiskunnasta maahanmuuttajille. Maahanmuuttajien uuden kansalaistaitokirjan lisäksi ehdotan päivitystä poliisin nykyisille kulttuurituntemusohjeille. Olisi myös vahvistettava kahdensuuntaista yhteistyötä. Tästä hyvä esimerkki on Tampereella kehitetty yhdyspoliisitoiminta.

KATUTYÖ KÄYTÄNNÖN YHTEISTYÖTÄ

Tutkija **Marja Tiilikainen** Helsingin yliopistosta kertoi somalialaisten ja poliisin yhteistyöstä Helsingin keskustassa, joka sai alkunsa 1990-luvun puolivälissä ja tiivistyi, kun vuonna 2005 havahduttiin nuorten somalialaismies-

ten tekemiin ryöstöihin ja pahoinpitelyihin.

– Somalialaisilla syrjinnän ja rasismien kokemukset ovat yleisiä. Heidän ja poliisin välillä näyttää vallitsevan molemminpuolinen kielteinen asenteellisuus, epäluuloisuus ja epäluottamus. Somalialaisten puolelta luottamuspulan taustalla on aikaisemmat kokemukset omassa kotimaassa, omat ja muiden kokemukset poliisista Suomessa, epä tietoisuus suomalaisen poliisin asemasta ja viranomaisten roolista perheongelmissa, pelko esimerkiksi ”hyvän kansalaisuuden” menettämisestä ja tunne poliisin ”silmitikkuna” olemisesta, Tiilikainen kertoo.

Hän muistuttaa, että maahanmuuttajat ovat täällä jäädäkseen eivätkä jokin lyhytaikainen projekti. Maahanmuuttajien ja poliisin suhteen korjaamiseksi on tärkeää opettaa maahanmuuttajille kansalaistaitoja, järjestää yhteistä epävirallista toimintaa, jonka kautta tullaan tutuksi, ja poliisiin on saatava läpileikkaavasti monikulttuurista osaamista, mm. pysyvien rakenteiden, kulttuuriopetuksen ja maahanmuuttajien poliisiksi rekrytoinnin kautta.

Abduladir Ahmed Nur

Denged kertoi Kanava Nuorisoyhdistyksen toiminnasta Helsingissä. Järjestö tekee somalialaisten nuorten parissa katutyötä tilanteen ja tarpeen mukaan. Ideana on läsnäololla ehkäistä ilkivaltaa ja väkivaltaa. Jos ongelmia kuitenkin syntyy, ne pyritään sovitteluun jo paikan päällä. Katupartioinnin lisäksi järjestetään erilaisia toimintaa, kuten yökoripalloa, johon nuorisopoliisikin on osallistunut.

– Katutyössä tapaamme nuoria, joita emme muuten tavoittaisi, ja voimme kertoa heille olemassa olevista palveluista ja lieventää epäluuloja poliisin suuntaan. Osallistamalla tähän toimintaan poliisi puolestaan oppii ymmärtämään somalialaista kulttuuria ja tapoja ja pystyy solmimaan kontakteja nuoriin. ■

■ A A R N E K I N N U N E N

Paradoksaalinen huume politiikka

Suomen huume poliittiset linjaukset tukeutuvat ennen muuta hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikkaan. Se, että huumausaineisiin liittyvät teot ovat laissa pääosin määritelty rikoksiksi, ohjaa kuitenkin sääntelykeinoja rikoslain piiriin. Sosiaali- ja terveyspoliittisten sekä kriminaalipoliittisten keinojen yhdistämispyrkimyksestä huolimatta suomalainen huume politiikka on aina ollut perustaltaan kaksijakoista. Huume politiikka samanaikaisesti sekä työntää käyttäjiä ulos yhteiskunnasta (ekskluusio) että yrittää integroida heitä keskuuteensa (inkluusio).

Huumeongelman käsittelyssä on tukeuduttu rankaisullisiin strategioihin voimakkaammin kuin muiden ongelmien – kuten alkoholin ja seksuaalisen käyttäytymisen – sääntelyssä. Suomalaisen ja pohjoismaisen kriminaalipolitiikan päätaavoitteeksi on jo 1970-luvulta lähtien asetettu rikollisuuteen ja sen kontrolliin liittyvien haittojen minimointi. Rikollisuudesta aiheutuvien haittojen säätelyssä pyritään aina saman-

aikaisesti toteuttamaan lukuisia eri tavoitteita, eikä minkään yksittäisen tavoitteen toteuttamiseen pyritä ”hinnalla millä hyvänsä”. Rikosoikeudellisessa ajattelussa on pidetty tärkeänä inhimillisesti tärkeiden arvojen asettamista etusijalle, vaikka se merkitsisikin, ettei kaikkia rikoksia saada selville ja tekijöitä rangaista.

Huume kysymys näyttää toisenlaiselta: Rikosoikeudellista kontrollia on lisätty voimakkaasti 1990-luvun puolivälin

jälkeen. Rangaistuksia on kovennettu, rikosshyödyn jäljittämistä on tehostettu ja poliisi on saanut runsaasti uusia tutkintavaltuuksia. Huumeiden käyttäjiin on kohdistettu uusia hallinnollisia sääntelykeinoja kuten huume testien käyttöön-otto työelämässä, rikosrekisterimerkintöjen tarkistus tiettyjen työpaikkojen hakumenettelyssä ja ajo-oikeuden menetyshuikka tapauksissa, joissa lääkäri on todennut päihderiippuvuuden. Suomessa huume torjunta

nousi 1990-luvulla poliisin ja tullin toimintastrategioiden kärkekohteeksi. Huumerikollisuuden ehkäisy ja paljastaminen otettiin osaksi poliisin valvontatoimintaa koko maassa. Tämä näkyi selvänä kasvuna rikostilastoissa.

Törkeästä huumausainerikoksesta langetetaan samaa luokkaa olevia tai jopa ankarampia rangaistuksia kuin törkeästä raiskauksesta tai törkeästä ryöstöstä. Törkeästä omaisuusrikoksesta tai törke-

Huumeongelma on osaltaan vaikuttanut kriminaalipoliittisen ajattelun ankaroitumiseen. Kehityssuunta on ollut samankaltainen monessa muussakin maassa.

ästä rattijuopumuksesta saa keskimäärin jo selvästi lievemmän rangaistuksen. Viime aikoina on kiinnitetty huomiota talous- ja verorikoksista annettaviin lieviin tuomioihin esimerkiksi huumerikoksiin verrattuna.

Vuoden 2001 huumausaineen käyttörikosuudistus merkitsi sakotuskäytännön kiristymistä, eivätkä lakiuudistukseen liitetyt hoitotoimenpiteet ja puhuttelumenettelyt näytä toimivan. Huumeiden käyttöön suhtaudutaan moralistisemmin ja kielteisemmin kuin muiden pähteiden käyttöön, vaikka alkoholi on selvästi ongelmallisimpia päihde Suomessa. Tilastokeskuksen arvion mukaan liikenteessä, tapaturmissa tai muuten väkivaltaisesti kuolee joka vuosi juovuksissa tuhatkunta suomalaista. Kun lukuun lisätään 500 alkoholi- ja huumerikoksiin kuollutta ja alkoholisairauksista johtuvat muut menetykset, alkoholi on ollut mukana 3 500–4 000 kuolemassa vuosittain. Alkoholista on tullut työkikäisten suomalaisten yleisin kuolinsyy.

Huumerikostarkkailu kohdistuu huonossa sosioekonomisessa asemassa oleviin henkilöihin. Tuomio huumausainerikoksesta saattaa panna alulle syrjäytymisprosessin, jota on vaikea katkaista. Rangaistukset ja niistä viranomaisjärjestelmiin jäävä tieto syventävät käyttäjien syrjäytymistä erityisesti työmarkkinoilta. Huumausainetarkkailu on siten valikoivaa ja tuottaa repressiivisiä käytäntöjä. Moni ongelmakäyttäjä kokee olevan-

sa kaikin puolin epäonnistunut elämässään, jolloin kokemukset kovasta kontrollista tuntuvat epäreilulta, ”lyödyn lyömiseltä”. Huumeidenkäytöstä ei vain sakoteta, vaan lisärangaistuksena kiinni jääneelle tehdään erilaisin ulossulkemisen tekniikoin selväksi, ettei häntä yhteiskunnassa kaivata. Työelämän vaatimusten koventuessa päihdeongelmaisten syrjäytymisvaarassa olevien määrän kasvu on todellinen yhteiskunnallinen riski.

HUUMEET POIKKEUS KRIMINAALIPOLIITIKASSA

Huumeongelman käsittely poikkeaa yleisistä kriminaalipoliittisista tavoitteista. Esimerkiksi poliisin huumekontrolliin liittyy nöyryyttäviä elementtejä, joiden karsiminen olisi kaikkien osapuolten etu. Lisäksi poliisi kiinnittää liian vähän huomioita ongelmakäyttäjien ohjaamiseen hoitojärjestelmän piiriin. Samalla huumeongelmaa on käytetty perusteluna mm. poliisin pakkokeinojen laajentamiselle ja epäkonventionaalisten tutkintakeinojen käyttöönotolle. Huumeongelma on siten osaltaan vaikuttanut kriminaalipoliittisen ajattelun ankaroitumiseen. Kehityssuunta on ollut samankaltainen monessa muussakin maassa.

Pohjoismaat ja monet muut maat ovat seuranneet Yhdysvaltojen War on Drugs -politiikan ääriesimerkkiä. Sota huumeita vastaan on luonut tilanteen, jossa Yhdysvalloissa on uskomattomat 714 vankia 100 000 asukasta kohti. Tämä

on väestöön suhteutettuna eniten maailmassa ja esimerkiksi Suomeen nähden kymmenkertainen määrä. Joka vuosi Yhdysvaltojen vankiloista vapautuu 600 000 vankia yhteiskuntaan integroitavaksi. Heistä valtaosa on nuoria mustia miehiä. Brittiläisen tutkijan David Garlandin mukaan vankiluvun kasvussa Yhdysvalloissa ja Isossa-Britannissa on kyse syvästä yhteiskuntapolitiikan murroksesta. Taustalla on kriminaalipoliitiikan politisoituminen, rikosuutisoinnin lisääntyminen, valtion kontrollivallan ulkoistaminen yksityisille markkinoille ja yleinen taloudellinen turvattomuus, jotka kaikki ovat johtaneet jatkuvaan kriisitunnelmaan ja pelon kulttuuriin. Huumeikysymys on ollut lipulaiva yleisemminkin kiristyneelle kontrollipoliittiselle ilmapiirille.

Suomessa huumeista tiedotusvälineissä luotu julkinen kuva on 1970-luvulta lähtien kyllästetty vaarallisuudella ja kauheudella. Tätä näkemystä vastaan on ollut vaikeita argumentteja, koska vastakkaiset näkemykset on leimattu huumeliberaaleiksi tai jopa vastuuttomiksi. Analyysseissa on todettu, että yleensä huumeongelmista raportoidaan mediassa rikosoikeudellisessa kontekstissa. Poliisi esiintyy aktiivisesti julkisuudessa ja pyrkii määrätietoisesti vahvistamaan käsityksiä huumausainerikollisuuden organisoituneisuudesta ja vaarallisuudesta. Tämä korostaa huumeikysymyksen kytkeytymistä rikollisuuteen, mikä kuitenkin on vain yksi

osa tätä moni-ilmeistä yhteiskunnallista ongelmaa. Huumeiden ns. viihdekäytöstä ei ole ollut hyväksyttyä puhua, vaikka viime aikoina asenneilmapiiri vaikuttaakin hieman avartuneen.

VASTAKKAINASETELUN LISÄÄNTYNYT

Yhteiskunnasta poissuljetut hakevat turvaa toisistaan ja kehittävät omia alakulttuurejaan. Alakulttuurinen käyttäytyminen voi olla protestoivaa tai väkivaltaista, mikä syventää leimaamisprosessia ja poikkeavan uraa. Brittiläinen kriminologi Jock Young puhuikin poissulkemisen dialektiikasta. Nyky-yhteiskunta tähtää nimenomaisesti vaarallisten ihmisten ja yhteiskunnallisten riskien hallintaan, vaikka erilaisuuden sietokyky onkin lisääntynyt. Oleellista on, että yhteiskunnallinen suunnittelu tapahtuu riskiarvioiden perusteella. Riskien hallinta on synnyttänyt kokonaan uuden tavan kontrolloida ihmisiä.

Suomalaisesta näkökulmasta Youngin ja monien muiden yhteiskuntatieteilijöiden näkemys kehityksestä voimakkaasti kohti poissulkevaa – eksklusiivista – yhteiskuntaa saattaa olla kärjistetty. Pohjoismaisessa rikollisuuskontrollissa ja huumeongelman, rikollisuuden ja poikkeavuuden sääntelyssä on runsaasti piiriin ottavan inklusiivisen kontrollin piirteitä. Hyvinvointiyhteiskuntaan kuuluu olennaisena osana sosiaalinen kansalaisuus. Jokaiselle pyritään takaamaan koulutus, toimeentulo ja asumismah-

→ dollisuudet. Suomalainen kriminaalipolitiikka on kulkenut leimallisesti humanimpaan suuntaan 1950-luvulta lähtien vuosisadan loppuun saakka.

Silti suomalaisessakin kontrollipolitiikassa on selviä piirteitä vastakkainasettelun lisääntymisestä. Yhteiskunnan turvallisuuden nimissä on hyväksytty uudistuksia, jotka rajoittavat yksityiselämän suojaa. Uhkia pyritään torjumaan ennen kuin niitä on ilmenyt: työpaikoilla tehdään huumetestejä, rikostaustaa selvitetään, poliisin salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja lisätään. Vastakkainasettelu erottaa ”meidät” – joilla ei ole mitään salattavaa – ”heistä”: huumeiden käyttäjistä, pedofiileistä, rikollisjengiläisistä ja terroristeista.

HUUMEHOITOJEN KEHITTÄMINEN

Huumeongelman käsittelyn erityisasema on näkynyt myös mm. huumehoitojärjestelmän kehittämisessä. Lääkärikunnan panos on lisääntynyt ja ammattihenkilökunnan arvo maailmat ovat näyttelleet hoidon kehittämisessä huomattavaa osaa. Huumeiden käyttäjien korvaus- ja ylläpitohoito oli kiistanalainen kysymys läpi 1990-luvun, vaikka korvaushoidon tiedetään vähentävän laittomien huumeiden käyttöä, rikollisuutta ja oheissairauksia sekä parantavan elämänlaatua ja mahdollistavan psyykkisen ja fyysisen kuntoutumisen. Esimerkiksi heroiinin käytön yleistyttyä ja HIV-tartuntojen lisääntyttyä 1990-luvun loppupuolella Suomessa syntyi äkillinen tarve hoitojärjestelmän kehittämiselle neulanvaihto-ohjelmiseen ja korvaushoitoinen, mutta silloisesta asenneilmastosta ja huonosta valmiudesta johtuen nämä viivästyivät vuosilla. Huume-

ongelman tarvitsema kuntouttava hoito on jäänyt usein kokonaan toteutumatta ja sosiaaliset pulmat hoitamatta. Nykyisinkin opioidiriippuvaisille tarkoitettuun hoitoon voi joutua jonottamaan joissakin kaupungeissa kuukausia, pisimmillään jopa yli vuoden. Tarpeettoman tiukat hoitojärjestelyt ovat heikentäneet potilaiden halua pysyä hoidossa. Tältä osin huumeasiakkaan oikeus hoitoon ja kuntoutukseen ei näytä toteutuneen.

Nuiva asennoituminen korvaushoittoon on luonut tilanteen, jossa ihmisiä matkustaa säännöllisesti ulkomaille ja tuo sieltä buprenorfinia – erityisesti Subutexia® – joko laillisesti tai salakuljettaen. Huomattava määrä päätyy myyntiin ja suomensäiseen käyttöön. 2000-luvulla buprenorfiini on syrjäyttänyt heroiinin lähes kokonaan. Tämä on kansainvälisesti verraten ainutlaatuinen tilanne. Osa näistä buprenorfinin hankkijoista haluaa korvaushoittoon ja tarvitsee sitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö onkin helpottanut hoitoon pääsyä helmikuussa asetuksella. Hoitojen arviointia ja aloitusta painotetaan poli-kliiniseen suuntaan niin, että laitoshoidon käytetään vain, kun sitä erityisesti tarvitaan. Lääkehoitoa tuodaan lähemmäs normaalikäytäntöä, jossa avohoitolääkkeet toimitetaan apteekista; tähän asti ne on toimitettu valvotusti hoitoyksiköistä. Käytännössä hoitojen toteutuminen riippuu kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon resursseista, rakenteista, toimintakäytännöistä ja asennoitumisesta. Ongelmana on myös, että käyttöön otetusta yhdistelmävalmisteesta ei makseta lääkekorvausta ja se on varsin kallis.

STM:n asetus on kuitenkin askel oikeaan suuntaan. Huumehoitoa pyritään saamaan

tarvetta vastaavaksi ja tuomaan lähemmäksi muiden sairauksien hoitoa. Myönteinen kehitys on myös ollut se, että 1990-luvun loppuvuosina aloitettujen neulanvaihto-ohjelmien ansiosta eräät infektiosairaudet eivät ole jatkaneet kasvuaan. Neuvontapisteissä käyttövälineet kerätään takaisin, asiakkaita rokotetaan B-hepatiittia vastaan ja heistä otetaan hepatiitti- ja hiv-testejä. Malliin kuuluu seksuaalineuvonta, ilmaiset kondomit ja hoitoon ohjaaminen tarvittaessa. Neuvonnan yhteydessä toimivat lumipallohankkeet ovat välittäneet riskitietoa ja laajentaneet kontaktipintaa käyttäjiin, jotka eivät asioi neuvontapisteissä. Neuvontamalli on tavoittanut hyvin kohderyhmän ja saavuttanut asiakkaiden luottamuksen. Asiakkaita koko maassa on vuosittain noin 12 000.

TULEVAISUUDEN HAASTEET HUUMEPOLITIIKASSA

Minkälaisia haasteita nykyinen huumeiden tilanne ja mahdolliset muutokset tulevaisuudessa aiheuttavat huumeongelman sääntelylle ja rikollisuuskontrollille? Arviolta 450 000 suomalaista on joskus elämänsä aikana kokeillut jotain huumausainetta, lähinnä kannabista. Eräs mahdollinen skenaario on, että suomalainen huumeongelma ja sen yhteiskunnallinen sääntely noudattavat tiettyä yleiseurooppalaista kehityslinjaa, jossa huumeiden käyttö ”normalisoituu” ja ”neutralisoituu” yhdeksi yhteiskunnallisista ongelmista muiden ongelmien ohella. Ajattelutavan keskiössä on yksittäinen käyttäjä, joka todennäköisesti selviää elämänhallinnan ongelmistaan, kunhan häntä siinä riittävästi tuetaan eikä häntä häiritä esimerkiksi rikosoikeudellisin sanktioin. Kokemus on osoittanut, että vuosien kuluessa

suuri osa huumeiden käyttäjiä lopettaa huumeiden käytön tai ainakin vähentää sitä. Yhteiskunnallisten toimien tarkoituksena on auttaa huumeiden käyttäjiä selviämään turmiollisesta käyttövaiheesta mahdollisimman vähin vaurioin.

Syrjäytymisen ehkäisemiseksi pelkät hoitotoimet eivät riitä, vaan päihdeongelmaista tulee tarvittaessa auttaa ratkaisemaan myös toimeentuloon, asumiseen ja työhön liittyviä ongelmia. Huumeiden käyttäjien lääkehoitojen lisääntyminen on aiheuttanut ennen sosiaalisiksi ongelmiksi määriteltyjen päihdeongelmien medikalisoitumisen ja siirtymisen entistä enemmän terveydenhuollon piiriin. Palveluja tulee kehittää siten, että myös kaikkein heikoimmilla voimavaroilla varustetut asiakkaat saavat niitä. Asuntojen ja matalan kynnyksen palvelujen järjestäminen olisi ensisijaista. Vaikeimmin päihde- ja mielenterveysongelmaiset eivät hakeudu edes matalan kynnyksen palveluihin. Heitä varten on kehitettävä etsivää työtä mahdollisesti vertaisryhmien tuella. Rikosoikeusjärjestelmää tulisi nykyistä tehokkaammin käyttää hyödyksi hoitoon ohjaamisessa ja järjestelmiä tulisi kehittää hoidon käyttämisessä vankeuden vaihtoehtona.

On aika siirtyä ”ekskluusiopolitiikasta” pysyvämmiin kohti ”inklusiopolitiikkaa”. Siirtymää ei helpota se, että resursseja joudutaan sijoittamaan lisääntyneen alkoholin käytön aiheuttamien ongelmien paikkaamiseen. ■

Artikkeli perustuu kirjoittajan väitöskirjaan: *Kriminaalipolitiikan paradoksi. Tutkimuksia huumausainerikollisuudesta ja sen kontrollista Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 233. Helsinki 2008.*

Huumeriippuvaiset rikosseuraamusjärjestelmässä

Sosiaali- ja terveystoimen interventioiden oltava ensisijaisia

Huumeiden käyttö oli Suomessa kansainvälisesti verraten alhaisella tasolla aina 1980-luvun lopulle saakka, mutta se lisääntyi nopeasti koko 1990-luvun ajan. Kasvu tasaantui vasta vuosikymmenen vaihteessa. 1990-luvun puolivälistä alkaen huumausainepoliittikkaa ja huumehaittojen vastaista työtä on pyritty eri tavoin tehostamaan.

Hallitus on tehnyt kaikkia hallinnonaloja sitovan huumausainepoliittisen periaatepäätöksen (2008–2011), jonka tavoitteena on puuttua sellaisiin ajankohdaisiin huumausainepoliittisiin ongelmiin, joiden ratkaiseminen vaatii uudenlaista viranomaisten välistä yhteistyötä. Asiakirja sitoo eri ministeriöitä yhteisen tavoitteen saavuttamiseen, huumehaittojen vähentämiseen. Pääasiallinen kehittämis- ja koordinoitavastuu on kuitenkin sosiaali- ja terveysministeriöllä.

Tuukka Tammi (2007) on tuoreessa väitöskirjassaan arvioinut, että kansallinen huumausainepoliittikka on ollut suhteellisen onnistunutta. Rikosoikeudellisten toimien ja kuntouttavien mahdollisuuksien kesken on löydetty kohtuullisesti hallinnonaloja tyydyttävä tasapaino.

Hallinto voikin olla suhteellisen tyytyväinen kompromissiin ja konsensukseen. Huumeiden ongelmakäyttäjien tai rikosoikeudellisen kontrollin kohdentumisen näkökulmasta kuva on kuitenkin hieman toinen. Huumausainepoliittikan ohjauksessa ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota kansallisiin ongelmiin: niukkaan hoidon saatavuuteen ja käyttäjärepression pysyvyyteen. Suomessa oli vuonna 2005 arviolta noin 4 000–5 000 opiaattien ongelmakäyttäjää ja lisäksi 12 000–22 000 amfetamiinin ongelmakäyttäjää. Stakesin rekisterin mukaan ehkä noin 15 % heistä oli huumehoitopalvelujen piirissä vuonna 2006.

Vasta 1990-luvun loppuvuosina alkaneessa huumeiden käyttäjien terveysneuvonnassa olemme onnistuneet hyvin, ja sillä on ilmeisesti ollut myös yleistä kansanterveydellistä merkitystä. Sen sijaan 1990-luvun lopulla käyttöön otetut korvaushoitojärjestelmät ovat osoittautuneet yllättävän tehottomiksi. Juuri korvaushoidon saatavuudella on kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden mukaan erityisen suuri merkitys myös väestötason rikollisuudelle. Suomessa korvaushoitoa saa-

via ei käytännössä ole onnistuttu edes tilastoimaan, mutta asiantuntija-arvioiden mukaan heitä on koko maassa vain noin 800–900. Hoitojonot ovat kasvussa, vaikka järjestelmä altistaa vakavasti huumeriippuvaiset paitsi sosiaalisille ja terveydellisille haitoille myös rikosoikeudellisille seuraamuksille. Käytännössä jonottajat ovat myös osa laittomia huumemarkkinoita.

Osa huumeriippuvaisista – arvioiden mukaan lähes yhtä moni kuin virallisessa korvaushoidossa oleva – on hakenut lääkkeensä Virosta ja muista Baltian maista. Näiden maiden liittyminen Schengen-sopimukseen vuoden 2008 alusta muuttaa tilannetta: sopimus helpottaa liikkumista mutta kieltää lääketurismin. Käytännössä kieltö ei ole toiminut. Ranska on ollut Schengen-sopimuksen piirissä vuodesta 2003, mutta laittomien lääkkeiden tuontia se ei oleellisesti ole haitannut. Jos halutaan välttää ongelmat, korvaushoidon saatavuus tulisi nopeasti vähintäänkin kaksinkertaistaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön korvaushoitoa ja sen saatavuutta säätelevä uusi asetus (33/2008) on juuri annettu. Sen →

Kiristynyt käyttäjäkontrolli ja sosiaali- ja terveydenhuollollisten interventioiden saatavuuden ongelmat näkyvät yllättävän voimakkaasti myös rikosseuraamusjärjestelmässä.

→ tavoitteena on muuttaa käytäntöjä avoimiksi ja peruspalvelupainotteisiksi. Korvauslääkkeen apteekkijakelu tulee myös mahdolliseksi. Samalla kuitenkin luovutaan pääsääntönä yksinomaan buprenorfinin käytöstä ja siirrytään vähemmän riippuvuutta aiheuttavan yhdistelmävalmisteen käyttöön. Koska valmiste ei ole lääkekorvauskäytännön piirissä, apteekista hankittu lääkehoito maksaisi asiakkaalle vuodessa lähes 8 000 euroa. Kun asetus ei velvoita hoidon järjestämiseen aikaisempaa tiukemmin, matkusteluun ja buprenorfiniin totunut huumeriippuvainen saattaa hoitojonossa odottelun sijasta valita edelleen muutaman kymppin laivalipun tai lääkkeiden hankkimisen katukaupasta.

Kallis ja erittäin valikoiva korvaushoitojärjestelmä näyttää tuottavan enemmän haittoja ja kustannuksia kuin hyötyjä. Olemme onnistuneet kymmenessä vuodessa luomaan kansainvälisestikin kohtalaisen laajat ja maan rajat ylittävät korvaushoitolääkkeiden laittomat markkinat, joiden hillitseminen pelkästään kansainvälisiä sopimuksia hiomalla ja tiukentamalla on työlästä, hidasta ja epävarmaa. Katukaupassa leviävästä buprenorfinista on tullut nopeasti myös hoitoon hakeutuneiden ongelmakäyttäjien pääasiallinen päihde.

ASIAKASKONTROLLIN KIRISTYMISEN SEURAUKSET

Tehottomasta ja tukkoisesta huumehoitopolitiikasta on seurannut monitahoisia ja vaikeasti hallittavia ongelmia. Vaikka hoitoonohjausta ja huumeongelmien sosiaali- ja terveydenhuollollista käsitteilyä on muodollisesti korostettu, käytännössä näin ei kuitenkaan ole oleellisesti tapahtunut. Tutkija **Heini Kainulainen** on seurannut tiiviisti vuoden 2001 huumausaineen käyttörikosuudistuksen toteutumista, eivätkä tulokset ole erityisen rohkaisevia. Juuri käyttäjien rikosoi-

keudellinen kontrolli on pikemminkin kiristynyt, päinvastaisista tavoitteista huolimatta.

Kiristynyt käyttäjäkontrolli ja sosiaali- ja terveydenhuollollisten interventioiden saatavuuden ongelmat näkyvät yllättävän voimakkaasti myös rikosseuraamusjärjestelmässä. Tekeillä olevan terveystutkimuksen ennakkotietojen mukaan vankilaan ja yhdyskuntapalveluun tuomitujen sosiaalinen ja terveydellinen tila ovat heikentyneet merkittävästi edellisen kattavan terveystutkimuksen jälkeen. Vangeista 90 % ja yhdyskuntapalveluun tuomituista 60 % on diagnosoitu päihdeongelmaksi (naisista huumeriippuvaisiksi vastaavasti 65 ja 20 %). Joka toisella on C-tyypin hepatiitti molemmissa ryhmissä, ja yhdeksän kymmenestä on muutoinkin lääketieteellisen hoidon tarpeessa.

Ratkaisujakin on yritetty etsiä. Vuoden 2006 vankeuslakiuudistuksen tavoitteena on ollut lisätä hoitoa, kuntoutusta ja toimintakykyä lisääviä ohjelmia. Lisääntyneiden huumeongelmien yleisyys ja vakavuus tuottavat kuitenkin seuraamusjärjestelmälle huomattavia haasteita. Etenkin opioidiriippuvuuden yleisyys vangeilla edellyttää nykytilanteessa sitä, että vähintäänkin hoidon tarpeen arviointa tehdään nykyistä tehostetummin – tai sitten korvaushoidon saatavuuden kynnystä tulisi laskea tuntuvasti.

Nuorehkojen vankilasta vapautuneiden miesten kuolleisuus on erittäin korkea. Korvaushoitoja tulisi aloittaa vankila-aikana nykyistä joustavammin, mutta tämä on vain osaratkaisu. Kansallisen huumekontrollin tulisi kokonaisuutena toimia rationaalisemmin: sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutetun hoidon, huollon ja kontrollin tulisi olla ensisijaisesti rikosoikeudellisiin toimiin nähden.

Vankilaan ajautuu suomalaisen yhteiskunnan köyhin, sairain ja sosiaalisesti huono-osaisin väestönosa, eivätkä

heidän ongelmansa ole kovin helposti rikosseuraamusjärjestelmän keinoin ratkaistavissa.

RIKOSSEURAAMUKSET JA SOSIAALISET ONGELMAT

Kansallisena huolena ei ainakaan välittömästi näytä olevan huumehakuinen nuoriso, vaan huumehoitojärjestelmien ulkopuolella pidetty, lähes kahdenkymmenen tuhannen huumeriippuvaisen syrjäytymispotentiaali. On myös todennäköistä, että olemme näiltä osin siirtyneet kokonaan uudelle tasolle huumausaineongelmien sääntelypyrkimyksissä. Vanhat keinot eivät enää välttämättä auta; valistus ei tehoa, eikä edes vankila toimi oleellisena pelotteena.

Suomessa on perinteisesti kunnioitettu hallinnonalojen välisiä raja-aitoja. Huumeriippuvaisen marginaalin kohtelussa näyttää kuitenkin välttämättömältä ainakin tiivistää hallinnonalojen välistä yhteistyötä aivan olennaisella tavalla.

Rangaistusten täytäntöönpanon kehittämässä tähän on pyritty eri tavoin. Vankeuslaki antaa mahdollisuuden myös vankilan ulkopuoliseen sijoitukseen tuomion aikana. Luotettavaksi katsottu vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla voidaan olettaa olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määräajaksi vankilan ulkopuoliseen päihdehuoltoyksikköön kuntoutukseen. Näitä sijoituksia on kuitenkin tehty vuosittain vain muutamia kymmeniä.

Laki sopimushoidon kokeilemisesta valmisteltiin jo useita vuosia sitten. Sen keskeisenä kohderyhmänä olisivat olleet juuri ne lainrikkoajat, joita ei päihdeongelmansa vuoksi voida tuomita yhdyskuntapalveluun, mutta joihin – usein juuri päihdeongelmiin liittyvistä syistä – ei myöskään vankeusrangaistuksella ole toivottua vaikutusta. Vaihtoehtona olisi ollut tehostettu huumehoito vankilalaitoksen ulkopuolella. Kun lain soveltami-

Päihdeongelmaisten lainrikkajien integroiminen yhteiskuntaan edellyttää kokonaisstrategiaa, joka tehostaa toimenpiteitä pääasiallisesti rikosseuraamusjärjestelmän ulkopuolella.

seen mahdollisia kuntoutettavia olisi ollut suhteellisen vähän, järjestelmästä olisi tullut tehoton ja kallis. Rinnakkaisjärjestelmien sijasta on järkevämpää käyttää parasta mahdollista päihdekuntoutuksen asiantuntemusta ja jakaa kustannuksia.

Niinpä vuonna 2006 valmistui työryhmän mietintö (OM 2006:19), jossa yhdyskuntaseuraamuksia ja päihdekuntoutusta esitettiin nivottavaksi vielä tiiviimmin yhteen. Sen mukaan asiakkaan kotikunnan päihdehoito määritteli asiakkaan tarpeita vastaavan kuntoutuksen sisällön, Kriminaalihuoltolaitos puolestaan vastaisi valvonnasta, jolloin tiivistyvän yhteistoiminnan avulla sekä kuntoutuksen että seuraamusten vaikutavuutta olisi mahdollista lisätä.

Nämä ovat kuitenkin viimesijaisia keinoja, ja sellaisinakin väistämättä valikoivia. Päihdeongelmaisten lainrikkajien integroiminen yhteiskuntaan edellyttää kokonaisstrategiaa, joka tehostaa toimenpiteitä pääasiallisesti rikosseuraamusjärjestelmän ulkopuolella. Vankila-aika saattaa olla otollinen yksilöllisen kuntoutuksen toteuttamiselle – mutta se voi olla myös erittäin kallis tapa tehdä vaikeista päihdeongelmista vielä vaikeampia.

POLITIIKAN KOORDINOINTI VAI TOIMENPITEIDEN KIRJAAMINEN?

Suomi on torjunut kansainvälistä kritiikkiä kohtuuttoman käyttäjärepressiivisistä huumausainepolitiikastaan ottamalla käyttöön niin sanotun kahden raiteen politiikan. Hintana on kuitenkin ollut se, että käyttäjäkontrolli on kokonaisuudessaan kiristynyt vastoin lainsäätäjän tahtoa. Se on myös muuttunut aikaisempaa epärationaalisemmaksi. Sosiaali- ja terveydenhuollollinen kontrolli ei tavoita huumeiden ongelmakäyttäjää läheskään riittävässä määrin. Vastaavasti päihdeongelmaisten määrä rikosseuraamusjärjestelmän kaikissa osissa on kasvanut tavattoman korkeaksi. Kiiltävien raiteiden

väliin survoutuu kohtuuton määrä huono-osaisia päihdeongelmaisia.

Näyttää siltä, että sen enempää poliisiviranomaisella kuin päihdehuollollakaan ei ole erityisen suurta kiinnostusta toimivien hoitoonohjaukseen kehittämiseen omaehtoisesti siten, että etenkin vaikeimmassa asemassa olevat huumeiden ongelmakäyttäjät siitä hyötyisivät. Nykytilanne on turhauttava eri viranomaisten näkökulmasta. Rangaistusmääräysmenettely on sinänsä järkevä sanktio, koska se on työekonomisesti tehokas. Hoitoonohjaus puolestaan edellyttää harkintaa ja vaivannäköä. Valinnainen vaihtoehtoinen toimenpidevaihtoehto ei pysty käytännössä kilpailemaan vattomamman vaihtoehdon kanssa. Hoitoonohjauksen käytön tulisi olla nykyistä velvoittavampaa ja myös ajankäytöllisesti selvästi rangaistusmääräysmenettelyä houkuttelevampaa.

Huumeiden ongelmakäyttö väestötasolla on Suomessa vielä toisen huumeaallon jälkimainingeissakin hallittavalla tasolla, ja tilannetta on mahdollista oleellisesti korjata jo käytettävissä olevin välinein. Tämä edellyttää kokonaisuuden arviointia myös käytännössä toteutuvan kansallisen repressioasteen ja haittojen kohdentumisen näkökulmasta. Tämä olisi luonteva tehtävä kansalliselle huumausainepolitiikan koordinaatioryhmälle, johon on kerätty eri hallinnonalojen keskeinen asiantuntemus.

Eduskunnan ajatus siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollollisen hoidon, huollon ja kontrollin tulisi olla yhteiskunnan ensisijainen vastaus päihdeiden ongelmakäyttöön ja myös huumeriippuvaisten käyttöririkoksiin, jää nykytilanteessa hurskaaksi toiveeksi. Laajatkin diversiomahdollisuudet jäävät todellisuudessa käyttämättä. Käyttäjäkontrolli jää käytännössä enenevästi poliisin huoleksi.

Käytännön käyttäjärepressiota ja eri hallinnonalojen kenttätoimijoiden tur-

hautuneisuutta olisi mahdollista tuntuvasti vähentää, mutta tämä vaatisi huomattavasti nykyistä määrätietoisempää näkemystä haitoista ja niiden kokonaisu-hallinnan ehdoista – ja tämän näkemyksen pohjalta etenemistä, aitoa kansallisen huume politiikan koordinoitua.

Vaihtoehtona on tietysti rikosoikeudellisen järjestelmän enenevä käyttö. Se saattaa myös olla nykytilanteessa sekä todennäköistä että perusteltua sellaisissa tilanteissa, joissa horjuvan kuntoutusmotivaation vuoksi päihdeongelmainen muutoin ajautuisi toistuvasti vankilaan esimerkiksi toistuvista omaisuusrikoksista. Käytännössä asiakkaan itsemääräämisoikeutta rajattaisiin velvoittamalla hänet osallistumaan kuntoutukseen – usein ehdottoman vankeustuomion uhalla. Eri Euroopan maista kertyneen tutkimustiedon mukaan muodollinenkin pakko ei heikennä kuntoutuksen tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta verrattuna vapaaehtoisesti hoitoon hakeutuneisiin. Vielä selvempää on, että ne huumeongelmaiset, jotka ovat päässeet kuntoutukseen – vaikka sitten siihen vankeuden uhalla velvoitettuna – ovat selviytyneet paremmin kuin pelkästään vankilaan tuomitut. ■

Kirjoittaja on neuvotteleva virkamies oikeusministeriössä.

Lähteet saa toimituksesta haaste@om.fi.

Kannabiksen käyttö ja yhteiskunnallinen reagointi

Kannabis on Suomessa yleisimmin käytetty laiton huumausaine. Koko väestöstä kannabista kertoo kokeilleensa 12 prosenttia eli noin 450 000 suomalaista. Viimeisen kuukauden aikana tapahtuneesta käytöstä kertoo noin 40 000; tämän verran arvioidaan olevan kannabista säännöllisesti käyttäviä Suomessa. Muihin laittomiin huumausaineisiin verrattuna kannabista kokeillaan ja käytetään moninkertaisesti. Kannabikseen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua ei kuitenkaan käydä Suomessa juuri lainkaan. Miksi?

Eräänä syynä keskustelun vähäisyyteen voi olla se, että kannabiksen käytöstä ei ”ole lupa” sanoa ääneen muuta kuin sellaisia asioita, jotka noudattelevat lainsäädäntöämme sekä julkista ja virallista näkemystä kannabiksen käytöstä, käytön aiheuttamista riskeistä ja käytön ja käyttäjien yhteiskunnallisesta asemasta. Esimerkiksi jotkut julkisuuden henkilöt ovat joutuneet suhteellisen voimakkaan yhteiskunnallisen reagoinnin kohteiksi kerrottuaan kannabiksen käytöstä tai käyttökokeiluista tiedotusvälineissä. Tällaiset paljastukset ovat Suomessa johtaneet lähes poikkeuksetta poliisitutkintaan ja syyteharkintaan.

Selvitin väitöskirjatutkimuksessani sitä, millaisena kannabiksen käyttö, siihen kohdistuva yhteiskunnallinen

reagointi sekä tähän reagointiin vastaamisen tavat näyttäytyvät kannabisaktivistin näkökulmasta. Haastattelemani 36 kannabisaktivistia olivat yhtä lukuun ottamatta myös kannabiksen käyttäjiä; muita laittomia huumeita he eivät pääsääntöisesti käyttäneet. Tyypillisistä suomalaisista kannabiksen käyttäjistä kannabisaktivistit eroavat eniten siinä, että he pyrkivät tavalla tai toisella toimimaan aktiivisesti kannabiksen käytön ja käyttäjien yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi. Myös kannabiksen käytön perustelujen osalta aktivistit poikkesivat keskivertokäyttäjistä. Joillekin haastatelluista käyttö liittyi merkittävimmin hauskanpitoon, tietynasteiseen tajunnan avaamiseen tai riippuvuuteen, joihin kannabiksen käyttö on perinteisesti

yleisimmin liitetty. Varsin usea kannabisaktivisti perusteli kuitenkin käyttöönsä myös lääkinällisillä, elämäntavallisilla tai uskonnollisilla merkityksillä. Näin ollen kannabiksen käyttö ei ollut helposti erotettavissa käyttäjän muista arvoista ja elämäntavasta, vaan se liittyi niihin kiinteästi.

YHTEISKUNNAN SUHTAUTUMINEN LEIMAA KÄYTTÄJIÄ

Yhteiskunnallisen reagoinnin kannabiksen käyttöön kannabisaktivistit näkivät hyvin negatiivisena ja vahvasti käyttäjiä leimaavana. Sen kerrottiin perustuvan suurelta osin kannabiksesta yhteiskunnassamme vallitsevaan ”väärään tietoon”. Tällaisen virheellisen tietämyksen taustalla on kannabiksen käyttäjien mukaan ”huumeysteria”, laittomien

huumeiden näkeminen eräänä yhteiskunnan merkittävimpänä ja vaarallisimpana ongelmana. Haastattelussa tuotiin esiin myös sitä ristiriitaa, joka vallitsee suhtautumisessa toisaalta valtapäihdettämme alkoholia ja toisaalta kulttuurisesti vieraampaa kannabista kohtaan. Kun alkoholin käyttöä pidetään yleisesti melko sallittuna ja hyväksyttävänä, kannabiksen, kuten muidenkin laittomien huumeiden, käyttö nähdään tälle täysin vastakohtaiseksi, erittäin tuomittavaksi ja epäsuotavaksi käyttäytymiseksi.

Kannabiksen käyttäjät kertoivat yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi joutumisestaan läheisten reagoinnin, institutionaalisen reagoinnin, hoitokokemusten ja median näkökulmista. Sen kohteeksi kerrottiin jouduttavan useim-

Kannabiksen käyttäjät kertoivat yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi joutumisestaan läheisten reagoinnin, institutionaalisen reagoinnin, hoitokokemusten ja median näkökulmista.

miten tilanteissa, jossa käyttö oli paljastunut käyttäjien sukulaisille tai muille läheisille. Tulkitsin tämän yhteiskunnalliseksi reagoinniksi, sillä taustalla kerrottiin vahvasti vaikuttavan sen yleisen yhteiskunnallisen suhtautumisen, joka kannabiksen käyttöön maassamme liittyy. Läheisten reagointi voi johtaa hoitoonohjauksirytyksiin tai muunlaisiin huolenosoituksiin tai toisaalta esimerkiksi seurustelusuhteiden tai muiden sosiaalisten suhteiden katkeamiseen.

Institutionaalisen reagoinnin seuraukset saattoivat olla vieläkin ikävämpiä. Siitä osallisiksi saatettiin joutua työ- tai opiskelupaikoissa, armeijassa tai poliisi-, tulli- tai oikeusviranomaisten kanssa tekemisiin jouduttaessa. Erityisesti kotietsinnät ja kehoon kohdistuvat etsinnät koettiin epämiellyttäväiksi, loukkaaviksi ja yksilön identiteettiä voimakkaasti leimaaviksi. Pahimassa tapauksessa institutionaalisesta reagoinnista seurasi työpaikan menetys, armeijasta erottaminen tai rikosoikeudellisia sanktioita. Esimerkiksi rikosrekisterimerkinnän vuoksi seuraukset voivat olla pitkäkestoisia.

Leimaavaa yhteiskunnallista reagointia tuli myös hoitohenkilöstöltä. Hoitoonohjauksen kerrottiin yleisimmin tapahtuneen, kun nuoren käyttäjän vanhemmat saivat tietää lapsensa kannabiksen käytöstä. Hoitojärjestelmässä käyttöön suhtaudutaan vakavana ongelmana, joka pyritään saamaan loppumaan avohoidol-

listen keskustelujen ja käytön seurannan (huumeseulojen) avulla. Tällaisen hoitointervention kerrottiin poikkeuksetta olevan hyödytön, sillä hoitokeskusteluissa käyttäjien ja hoitavan tahon näkemykset eivät kohtaa toisiaan. Käyttö aloitettiin yleensä heti seurannan loputtua uudelleen.

Median reagoinnin kannabisaktivistit kokivat sensaationhakuiseksi ja osaltaan niitä virheellisiä käsityksiä ylläpitäväksi, joihin yleinen yhteiskunnallinen tietämys kannabiksesta perustuu. Toisaalta vaihtoehtoiset mediat, kuten kannabiksen käytön ympärille rakentuneet internetsivustot ja aikakauslehdet, tuottavat toisenlaista kannabisjulkisuutta. Se poikkeaa sisällöltään valtamedian kannabisaiheisesta uutisoinnista yhtä paljon kuin käyttäjien näkökulmat kannabiksesta poikkeavat keskivertokansalaisten näkökulmista. Tällaiset vaihtoehtoiset mediat voidaan nähdä pyrkimyksenä tuottaa valtakulttuurista poikkeavia määrittelyjä kannabiksen käytölle.

KÄYTTÄJIEN KUUNTELEMINEN AUTTAA TUEN KEHITTÄMISTÄ

Kannabiksen käyttäjien leimaaminen perustuu suurelta osin kategorisointiin, jossa kannabiksen käyttäjät liitetään osaksi ongelmaista ”huumeiden käyttäjien” ryhmää. Tällöin kannabiksen ymmärretään aiheuttavan käyttäjille merkittäviä sosiaalisia tai muita ongelmia ja johtavan vääjäämättä kohti rikollisuuteen

ja vahvaan syrjäytyneisyyteen perustuvaa elämäntapaa (vrt. porttiteoria). Tällainen kategorisointi tuottaa kannabiksen käyttöön liittyvää ”sekundääripoikkeavuutta”. Vaikka käyttö sinänsä ei aiheuttaisi käyttäjälle merkittäviä ongelmia, siihen suunnattu yhteiskunnallinen reagointi voi niitä aiheuttaa. Käyttäjät joutuvat puolustelemaan poikkeavaa käyttäytymistään, vastustamaan heihin kohdistuvaa reagointia tai mukautumaan heille yhteiskunnan taholta annettuun ”poikkeavan” rooliin.

Haastattelemani kannabiksen käyttäjät kertoivat vastaavansa yhteiskunnalliseen reagointiin kolmella eri tavoin: vaikenemalla käytöstään kaikissa julkisissa yhteyksissä ja noudattamalla tarkkoja käytön kontrolleja; vetäytymällä omiin kulttuurisiin keskuksiinsa tai toimimalla aktiivisesti esimerkiksi kannabisjärjestöissä tai yksityisinä aktivisteina oman yhteiskunnallisen asemansa parantamiseksi.

Kannabiksen käyttöön suhtautumista ei määrittele ainoastaan se, mitä kannabis on biokemiallisena aineena, vaan siihen vaikuttavat merkittävästi erilaiset yksilölliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset merkitysrakenteet. Kannabiksesta käytävää keskustelua määrittelee maassamme vahvasti virallinen näkökulma, mutta se ei tarkoita sitä, että sekä käyttö että käytön ja käyttäjien suhde yhteiskuntaan olisi kaikista näkökulmista tarkasteltuna samanlainen. Tuomalla esiin kannabisak-

tivistien näkökulmaa kannabiksen käytöstä, siihen kohdistuvasta yhteiskunnallisesta reagoinnista ja reagointiin vastaamisen tavoista on mahdollista tehdä näkyväksi sitä moninaisuutta, joka laittomien huumeiden käyttöön ja käyttäjiin liittyy. Kannabiksen käyttäjät eivät ole yhtenäinen, yhteiskunnasta syrjäytynyt ryhmä, vaan heidän suhteensa valtaväestöön ja yhteiskuntaan rakentuu monenlaisissa neuvotteluissa. Kuuntelemalla laittomien huumausaineiden käyttäjien näkemyksiä omasta paikastaan yhteiskunnassa, viranomaisten ja muidenkin yhteiskunnallisten toimijoiden on mahdollista tuloksellisemmin kehittää sellaisia huumeiden käyttöön puuttumisen tapoja, joilla käyttäjien yhteiskuntaan kiinnittymistä voidaan paremmin tukea. ■

Artikkeli perustuu kirjoittajan väitöskirjaan Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen: Kannabisaktivistin näkökulma. Acta Universitatis Tamperensis 1281. Tampere 2007.

Yhteiskuntamoraali pitää pintansa

Suomalaisten moraalikäsitteitä on seurattu jo neljännesvuosisadan ajan kansainvälisellä World Values -tutkimuksella. Sen avulla voidaan paitsi arvioida nykyisiä moraalikäsitteitä myös tarkastella moraaliasenteissa tapahtuneita muutoksia pidemmällä aikavälillä. Yleinen käsitys on, että perinteiset moraaliarvot ovat rapautumassa individualismin vallatessa yhä enemmän alaa. Onko tilanne näin yksioikoinen?

World Values -tutkimuksissa on alusta alkaen ollut mukana kysymys, jossa vastaaja on pyydetty ottamaan kantaa erilaisiin moraalikysymyksiin kymmenportaisella asteikolla, jossa 1 merkitsi, että vastaaja ei pidä tekoa koskaan hyväksyttävänä, ja 10, että hän pitää tekoa aina hyväksyttävänä.

Useimmissa kysymyksissä on nähtävissä laskeva trendi, eli moraalikäsitteiden liberaalisoituminen (ks. taulukko 1). Monissa kysymyksissä asenteet liberaalisoituivat voimakkaasti 1980-luvulta 1990-luvun alkuun. Sen sijaan 1990-luvun alkupuolen lama-aika näyttäytyy useimpia kysytyjä moraaliasenteita tiukentaneena aikana. 1990-luvun loppupuolelta vuoteen

2005 asenteet ovat jälleen muuttuneet sallivammiksi. Eri ikäryhmien väliset erot ovat myös huomattavia ja valtaosaltaan lineaarisia, niin että vanhemmat ikäluokat edustavat jyrkempiä käsitteitä ja nuorimmat puolestaan liberaaleimpia. Tarkastellun neljännesvuosisadan aikana erityisesti suhtautuminen homoseksuaalisuuteen, avioeroon, itsemurhaan, aborttiin ja eutanasiaan on muuttunut huomattavasti sallivammaksi.

Moraalikäsitteiden liberaalisoitumista on nähtävissä myös yhteiskuntamoraaliin liittyvissä kysymyksissä, mutta muutokset ovat selvästi vähäisempiä kuin yksilömoraaliin liittyvissä kysymyksissä. Suhtautuminen lahjusten vastaanottamiseen on

TAULUKKO 1.

Erialaisten tekojen hyväksyttävyyden vuosina 1981–2005. Niiden suomalaisten osuudet, jotka EIVÄT hyväksyisi tekoa koskaan, %.

	1981	1990	1996	2000	2005
Lahjusten ottaminen	84	70	83	80	73
Verovilppi	66	41	57	53	56
Perusteettoman sosiaaliedun vaatiminen	65	-	64	51	56
”Pummilla” matkustaminen	82	53	62	50	54
Prostituutio	65	31	38	44	39
Itsemurha	69	33	48	40	36
Homoseksuaalisuus	56	33	38	28	20
Abortti	30	10	19	11	14
Eutanasia	42	10	16	17	13
Avioero	18	5	8	3	5

Vuoden 2005 tutkimuksessa kysyttiin ensimmäisen kerran suhtautumista siihen, että mies lyö vaimoaan. Tähän suomalaiset suhtautuvat kaikkein torjuvimmin.

pysynyt valtaosaltaan jyrkän torjuvana. Myös verovilpin, perusteettoman sosiaaliturvaedun vaatimisen ja ”pummilla matkustamisen” torjuu ehdottomasti edelleen yli puolet suomalaisista. Näiden asioiden kohdalla moraaliasenteet ovat lisäksi jyrkentyneet 2000-luvulla.

Suomalaisten moraalinen selkäranka mainituissa yhteiskuntaetiikan kysymyksissä näyttäytyä vielä lujemmalta, jos asiaa tarkastellaan vastausten keskiarvojen pohjalta kymmenportaisella asteikolla. Lahjusten vas-

taanottaminen saa keskiarvoksi 1,6, verovilppi ja perusteettoman sosiaaliedun vaatiminen 2,1 ja ”pummilla matkustaminen” 2,3. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseiset asiat ehdottomasti torjuien lisäksi valtaosa väestöstä pitää niitä selvästi vääränä.

Vuoden 2005 tutkimuksessa kysyttiin ensimmäisen kerran suhtautumista siihen, että mies lyö vaimoaan. Tähän suomalaiset suhtautuvat kaikkein torjuvimmin, sillä 83 % katsoo, ettei asia ole koskaan hyväksyttävä ja 12 prosenttia valitsee asteikolta

seuraavaksi jyrkimmän kannan (keskiarvo 1,3).

ASENTEET JA TODELLISUUS

Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset edustavat kaikissa mainituissa yhteiskuntaetiikan kysymyksissä keskimääräistä jyrkempää kantaa (kuvio 1). Eri maiden lukuja tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että kysymyksellä mitattiin nimenomaan suhtautumista kyseisiin asioihin, ei sitä, mikä on vallitseva todellisuus. Tämä havainnollistuu selvästi, kun verrataan

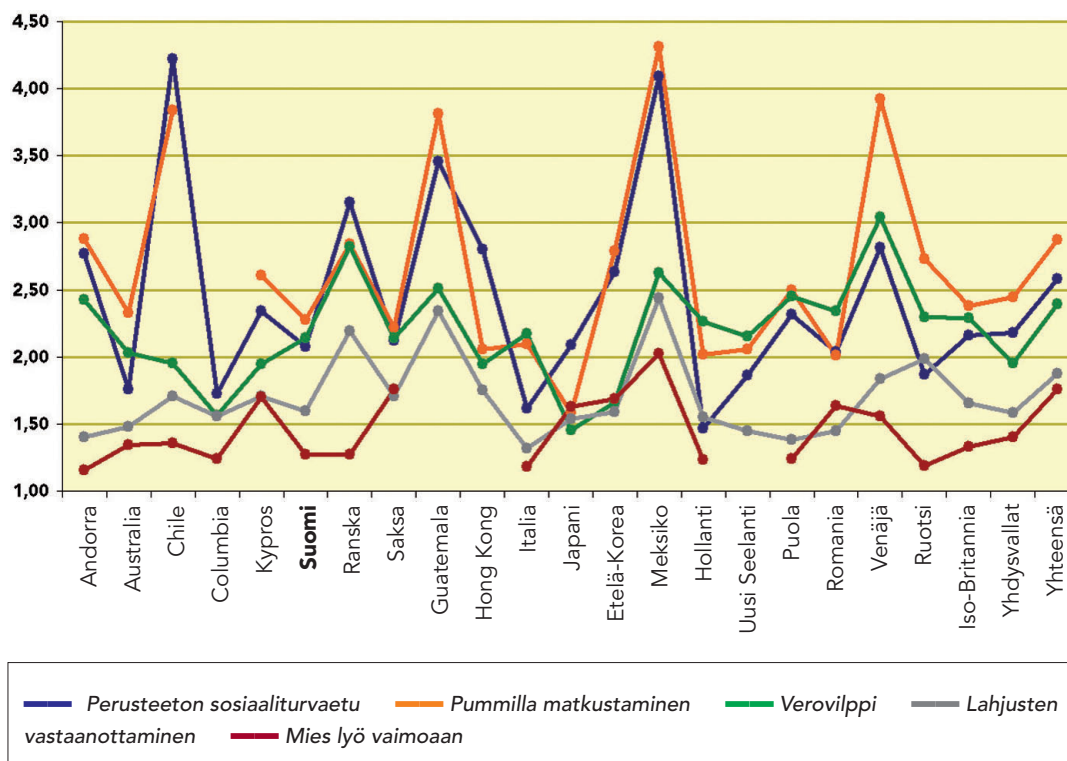
suomalaisten ja venäläisten suhtautumista lahjusten ottamiseen. Suhtautumisessa lahjuksiin venäläisten ja suomalaisten välinen ero on häviävän pieni. Venäjällä on jopa hieman Suomea enemmän niitä, jotka torjuvat ehdottomasti lahjusten ottamisen, peräti 75 %. Myös keskiarvojen ero suomalaisten (1,6) ja venäläisten (1,8) välillä on marginaalinen. Sen sijaan korruption todellisuudessa maiden välinen ero on valtava jos asiaa tarkastellaan *Transparency Internationalin* korruptioindeksien perusteella. Suomi pitää ykköspaikkaa Tanskan ja Uuden Seelannin kanssa maailman vähiten korruptoituneena maana kouluarvosanalla 9,4. Venäjä puolestaan sijoittuu 180 maan listalla sijalle 145 kouluarvosanalla 2,3.

JÄRJESTYS KUNNIAAN

World Values -tutkimuksissa vastaajia pyydettiin valitsemaan neljän asian joukosta se, mikä heidän mielestään on kaikkein tärkein. Puolet (49 %) piti tärkeimpänä järjestyksen ylläpitoa maassa. Joka viides (20 %) asetti ykköseksi sananvapauden suojelemisen. Lähes yhtä suuret osuudet vastaajista pitivät tärkeimpänä lisäsanavallan antamista ihmisille hallituksen tärkeissä päätöksissä (16 %) ja kamppailua hintojen nousua vastaan (15 %).

Toisessa listassa kärkeen →

Kuvio 1. Tiettyjen tekojen hyväksyttävyyden keskiarvo asteikolla 1–10 (1 ei hyväksy tekoa koskaan, 10 hyväksyy sen täysin). World Values 2005.

TAULUKKO 2.

Niiden suomalaisten osuus, jotka eivät halua tiettyä ihmisryhmää naapurikseen. World Values 2005 (%).

	MAINITSI	EI MAIN.	EOS
Huumeiden väärinkäyttäjät	82	17	0
Alkoholistit	67	32	0
Homoseksuaalit	23	76	1
Venäläiset	23	76	1
Ihmiset, joilla on AIDS	20	79	1
Maahanmuuttajat/ulkom. työvoima	17	82	0
Eri rotuun kuuluvat ihmiset	12	87	1
Eri uskontoon kuuluvat ihmiset	11	89	0
Yhdessä asuvat naimattomat parit	10	90	0
Eri kieltä puhuvat ihmiset	10	90	0

HENRIK SÖRENSEN / GORILLA

Enemmistö suomalaisista suhtautuu luottavaisesti toisiin ihmisiin.

→ nousi vakaa talous (41 %), rikollisuuden vastainen kamppailu (27 %), kehitys kohti yhteiskuntaa, joka on ihmisläheisempi (22 %) ja kehitys kohti yhteiskuntaa, jossa aatteet ovat tärkeämpiä kuin materia (9 %).

Valtaosa suomalaisista pitää demokratian välttämättömänä ominaisuutena sitä, että rikollisia rangaistaan ankarasti. Tätä asiaa selvitettiin kymmenportaisella asteikolla, jossa toisessa ääripäässä oli väittämä "ei ole demokratian välttämätön ominaisuus" ja toisessa "on demokratian välttämätön ominaisuus". Joka kolmas valitsi arvon väliltä 1–5 ja kaksi kolmesta arvon väliltä 6–10.

VENÄLÄISET VIEROKSUTTAVAT

Enemmistö suomalaisista suhtautuu luottavaisesti toisiin ihmisiin. Kuusi kymme-

nestä (58 %) on sitä mieltä, että useimpiin ihmisiin voi luottaa. Neljä kymmenestä on kuitenkin vastakkaisella kannalla ja katsoo, ettei koskaan voi olla liian varovainen ollessaan tekemisissä muiden ihmisten kanssa. Tällä vuosikymmenellä luottamus toisiin ihmisiin on pysynyt samalla tasolla, mutta 1990-luvun puoliväliin verrattuna luottamus on selvästi kasvanut. Vuonna 1995 alle puolet (47 %) oli sitä mieltä, että useimpiin ihmisiin voi luottaa ja hieman yli puolet (51 %) oli vastakkaisella kannalla.

Suhtautumista eri ihmisryhmiin on mahdollista selvittää kysymällä, mitä ihmisryhmää ei haluaisi naapurikseen. Kaikkein torjuvimmin suomalaiset suhtautuvat huumeiden väärinkäyttäjiin ja alkoholisteihin. Huumeiden väärinkäyttäjiä karsastaa kahdeksan kymmenestä (82 %) ja alkoholisteja kaksi

kolmesta (67 %). Muiden ihmisryhmien torjunta jää kauas näistä. Neljännes suomalaisista ei kuitenkaan haluaisi naapurikseen homoseksuaaleja ja yhtä suuri osa ei haluaisi naapurikseen venäläisiä. Homoja ja venäläisiä karsastetaan jopa enemmän kuin AIDSia sairastavia.

YKSIMIELISYYTTÄ KESKEISISTÄ NORMEISTA

Vaikka moraalinen sallivuus on monissa kysymyksissä lisääntynyt viimeisen neljännesvuosisadan aikana, yhteiskuntamoraalin kysymyksissä suomalaisten moraalinen selkäranka on pysynyt edelleen melkoisen lujana. Niissä on havaittavissa selvästi vähemmän moraalista moniarvoisuutta ja arvojen sirpaloitumista kuin yksilömoraaliin alueella. Pikeminkin on havaittavissa laajaa yksimielisyyttä sellaisista normeista, joiden katsotaan

olevan keskeisiä yhteiskunnan perusrakenteiden kannalta ja jotka ylläpitävät keskinäistä luottamusta ja kansalaisten välistä kunnioitusta. Monikulttuurisuuteen oppimisessa on kuitenkin paljon kehittymisen varaa. ■

Kirjoittaja on Kirkon tutkimuskeskuksen johtaja.

Euroopan rikosentorjuntaverkosto käsitteli kotiväkivallan torjuntaa

Malmön naisrauhahanke voitti rikosentorjuntapalkinnon 2007

Euroopan unionin rikosentorjuntaverkosto (EUCPN) piti kuudennen vuosittaisen hyvien käytäntöjen konferenssinsa joulukuussa Lissabonissa. Tällä kertaa teemana oli kotiväkivallan torjunta. Konferenssin yhteydessä ratkaistuun Euroopan rikosentorjuntakilpailuun osallistui 15 maata.

Konferenssissa oli 130 osallistujaa 23 EU:n jäsenvaltiosta. Kaikkiaan kuultiin 33 esitystä, joista 24 esitteli jäsenvaltioiden konkreettisia hyviä käytäntöjä kotiväkivallan torjumiseksi.

KOKONAISVALTAISET MONIAMMATILLISET PUUTTUMISMENETELMÄT

Esiteltyjen hankkeiden suurin luokka olivat erilaiset kokonaisvaltaiset, moniammatilliset ja integroidut yritykset tehdä kotiväkivallasta näkyväksi ja puuttua siihen koordinoitusti poliisin, syyttäjäviranomaisten, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä erilaisten kansalaisjärjestöjen yhteisin toimin. Tavoitteina oli lisätä tietoisuutta kotiväkivallasta, sen tuomittavuudesta ja haitallisuudesta, rohkaista väkivallan uhreiksi joutuneita ja myös tekijöitä hakemaan apua väkivallan lopettamiseksi.

Tällaisia hankkeita esittelivät mm. Belgia, Kypros, Saksa, Romania, Portugali, Tšekimaa, Liettua, Unkari, Britannia ja Ruotsi. Osa näistä hankkeista oli valtakunnallisia, ikään kuin kansallisen kotiväkivaltapolitiikan rakennusohjelmia, osa oli paikallisia yhteistyöhankkeita.

Tšekimaa esitteli paikallisen vapaaeh-

toisjärjestön aloitteesta syntyneen hankkeen, jonka tavoitteena oli ”muuttaa maan kotiväkivaltapolitiikka potentiaalisten uhrrien nopean ja tehokkaan suojelemisen taakamiseksi”. Niin tämä kuin monet muutkin vastaavat hankkeet näyttivät monella tapaa ansiokkailta ja järkeviltä. Sen sijaan niiden vaikutuksesta itse väkivaltaan ja sen haittoihin oli useimmissa tapauksissa suhteellisen vähän sanottavaa. Joitakin poikkeuksia tosin oli.

FOKUSOITUNEITA HANKKEITA

Tavoitteiltaan hyvin kokonaisvaltaisten yhteistyöhankkeiden lisäksi esiteltiin myös hankkeita, joilla oli rajatummalla tavoitteella ja menetelmillä.

Suomen ehdokkaana rikosentorjuntakilpailussa oli Lastensuojelun keskusliiton hanke Älä lyö lasta, joka näyttää jouduttaneen suomalaisten asenteiden muuttumisesta aikaisempaa torjuvammiksi kuritusväkivaltaa vastaan (Haaste 4/2007).

Saksalainen hanke erikoistui vähentämään katkenneen parisuhteen jälkeiseen ahdisteluun ja väijymiseen liittyviä riskejä. Se oli syntynyt reaktionä Bremenissä tällaisissa tilanteissa sattuneisiin henkirikoksiin. Hanke työskentelee sekä väijynnän uhrin että siihen syyllistyneen kanssa ja pyrkii ratkaisemaan konfliktit samalla kun ahdistelijalle asetetaan tiukat rajat. Suomeen sovellettuna kyse olisi ehkä lähestymiskieltoon liittyvästä tehostetusta avusta ja valvonnasta.

Tanska esitteli *Dialog mot vold* -hankkeen,

joka työskentelee lapsiperheissä väkivaltaa tehneiden miesten kanssa Kööpenhaminissa, Århusissa ja Odensessa. Hankkeen metodi on kognitiivinen.

Britannian kilpailuehdokas oli Harrow'n kaupungin turva-asuntohanke. Ratkaistavana ongelmana oli se, että huolimatta monenlaisista tukitoimista monet väkivallan uhkaamat naiset kokivat kotinsa turvattomaksi ja joutuivat sen takia usein muuttamaan – tavallisesti naisen entisen puolison tai miesystävän väkivallan tai uhkailun takia. Taustalla on myös Britannian asuntoviranomaisten velvollisuus järjestää uusi asunto nykyisessä väkivallan uhkaa kokevalle henkilölle. Harrow'n ratkaisuna on, että kodin fyysisistä turvallisuutta parannetaan turvaovella, paloturvnan kohentamisella ja muilla järjestelyillä siten, että poliisi ehtii varmasti paikalle, ennen kuin asuntoon pyrkijä pääsee asukkaisiin käsiksi. Suojattavalla henkilöllä on käytössään turvapuhelin. Viisi vuotta toimineen hankkeen ansiosta lähes 300 naista runsaan 200 000 asukkaalla alueella on voinut jäädä kotiinsa asumaan muualle muuttamisen sijaan. Turvallisuuden tunne heidän keskuudessaan on kohentunut huomattavasti. Turvajärjestelyjen pettämisiä ei ole tullut tietoon, ja vain muutama asukas on turvajärjestelyjen jälkeen päättänyt muuttaa pois. Malli on otettu Britannian kansalliseen ohjelmaan. Hankkeen edustajat arvioivat, että koko maassa se on mahdollistanut jo tuhansien naisten pysymisen turvallisesti omissa asunossaan. Kyse on →

→ myös asunnottomuuden estämisestä.

Hankkeen voi sanoa noudattavan yhtä tilannetorjuntateorian klassista ideaa: rikoksenteon fyysistä vaikeuttamista. Hanke ei ollut tuomariston kolmen suosikin luettelossa. Se herätti myös käytävillä hie- man ristiriitaisia ajatuksia. Ehkä sen inhi- millisiä puolia ei tuotu riittävästi esiin.

MALMÖN NAISRAUHAOHJELMAN DOKUMENTOINTI PULMALLINEN

Kokonaisvaltaisten perheväkivaltaohjel- mien joukossa parhaiten kuvattuja oli Ruotsin Malmön kaupungin naisrauha- ohjelma, *kvinnofridsprogram*. Sen tuomaristo valitsi kilpailun ja 20 000 euron voittajaksi.

Malmön ohjelma alkoi 1997 ennen muuta poliisin, terveydenhuollon ja so- siaalitoimen yhteistoimintana. Varsinai- nen ohjelma hyväksyttiin 1999–2000 taitteessa. Ohjelmalla on oma palkattu koordinaattori. Tavoitteisiin kuuluu nai- siin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan te- keminen näkyväksi ja sen estäminen. Se pyrkii myös parantamaan naisten ja lasten turvallisuutta niin, että he rohkenevat et- siä apua ja ilmoittaa väkivallasta. Edelleen ohjelma pyrkii kehittämään tällaisen väki- vallan tutkintaa ja oikeuskäsittelyä.

Ohjelma vaikuttaa monella tapaa järke- vältä. Vaikutuksista on kuitenkin hämmen- tävän hatarat tiedot. Keskeisenä tuloksena esitetään, että hanke on lisännyt kotiväki- vallan ilmituloa. Konkreettisesti todetaan, että poliisin tietoon tulleitten naisiin koh- distuneiden tuttuhenkilöiden tekemien väkivaltarikosten määrä on ohjelman käyn- nistymisen jälkeen kasvanut 50 prosentilla ja että tätä on pidettävä lähinnä piilorikolli- suuden vähenemisenä, sillä sairaalatilasto- jen perusteella tällainen väkivalta näyttäisi pysyneen samalla tasolla koko ajan. Näyttö hämmentää kahdesta syystä.

Tärkein syy on se, että raportin ainoa mittari, joka on riippumaton halukkuu- desta ilmoittaa väkivaltaa poliisille, viittai- si todellakin siihen, että naisiin kohdistu- va vakava väkivalta ei Malmössä olisi vä- hentynyt. Vuonna 1996 Malmön yliopis- tosairaalaossa hoidettiin väkivallan vuoksi 18 naista väestön 100 000 henkeä kohti, vuonna 2006 vastaava luku oli 17. Hanke ei siten näyttäisi kyenneen vähentämään sairaalahoitoa vaativaa väkivaltaa. On toki mahdollista, että se on vähentänyt väki- valtaa, jossa sairaalahoitoa ei ole tarvittu,

mutta tästä ei esitetty näyttöä.

Toinen hämmäntävä piirre liittyy koti- väkivallan ilmitulon arviointiin. On totta, että Malmössä tuli naisiin kohdistuneita tutun henkilön tekemiä väkivaltarikoksia (joista valtaosa lienee parisuhdeväkivaltaa) poliisiin tietoon vuonna 2006 suhteellisesti noin 50 prosenttia enemmän kuin vuon- na 1996. Tämä ei kuitenkaan olennaisesti poikkea kaikkien väkivaltarikosten trendis- tä: niitä tuli poliisiin tietoon 45 prosenttia enemmän. Toisin sanoen kyse voi olla pi- kemminkin yleisestä väkivaltaa koskevas- ta ilmoituskynnyksen alentumisesta kuin lisääntyneestä herkkyydestä ilmoittaa ni- menomaan perheväkivaltaa.

Selviä tuloksia Malmön hankkeesta esi- tettiin kaksi: erilaisista sosiaalista ja muuta apua saaneiden väkivaltaa kokeneiden nais- ten määrä moninkertaistui ja sekä syytee- seen että tuomioon johtaneiden tapausten osuus kotiväkivaltatapauksista nousi olen- naisesti. Ennen hanketta syytteeseen pan- tiin noin 18 prosenttia naisiin kohdistu- neista poliisiin tietoon tulleista parisuhde- väkivaltatapauksista, vuonna 2006 vastaava osuus oli noussut 32 prosenttiin. Kun ottaa huomioon poliisin tietoon tulleiden tapa- usten lisääntymisen, syytteeseen pantujen parisuhdeväkivaltatapauksen määrä olisi lähes kolminkertaistunut.

UNKARIN KÖYHÄN MAASEUDUN HÄLYTYS- JA TURVAVERKOSTO

Kilpailun tuomaristo nosti kolmen kär- keen myös Unkarin ehdokkaan. Kyseessä oli harvaan asutun köyhän maaseudun hanke, jossa jopa postinjakaja toimi yh- tenä yhteispisteenä kotiväkivaltaan puut- tuvassa verkostossa. Hankkeen nimi on ”Suojaa lapsiamme, suojaa tulevaisuut- tamme” ja sen muoto on lasten ja nuorison suojelusopimus. Alueella kaksi vii- destä asuu pienillä maatiloilla, siellä on paljon työttömyyttä ja suuri osa väestöstä elää sosiaaliturvan varassa. Infrastruktuu- ri on harva, väestöä vähän ja sosiaalinen kontrolli siksi heikko. Kotiväkivalta on isompi ongelma kuin maassa keskimää- rin. Raportin mukaan Unkarissa ei pa- hoinpitelijän häätäminen asunnosta toi- mi kunnolla. Tämän takia kotiväkivallan torjunta oli keskeinen hankkeessa, vaikka siinä on muitakin tavoitteita. Sopimuksen avulla on perustettu tiedonvaihto- ja hä- lytysjärjestelmä, jossa ovat mukana alueen

lähes kaikki ajateltavissa olevat organisaat- tiot (12). Ohjelman puitteissa on näytetty elokuvia, jaettu lentolehtisiä ja järjestetty kokouksia alueen kouluilla. Kotiväkival- lasta kärsineille lapsille on järjestetty leiri ja muuta vapaa-ajan ohjelmaa. Raportin mukaan piilorikollisuus on vähentynyt: poliisin tietoon tulleiden kotiväkivaltata- pausten määrä on kaksinkertaistunut. 128 uhrille annettu apua.

LIETTUA: KAUNASIN ALUEEN MONIPUOLINEN OHJELMA

Kolmas tuomariston suosikki oli Liettuan Kaunasin alueen avustusohjelma kotiväki- vallan uhreiksi joutuneille naisille ja heidän perheenjäsenilleen, lähinnä lapsille, mutta viime aikoina myös väkivallan tekijöille. Tässäkin ohjelmassa on monia osia ja mo- nien viranomaisten ja järjestöjen yhteistyö- tä. Uhreille ja väkivallan tekijöille tarjotaan mm. psykologien, sosiaalityöntekijöiden ja lakimiehen palveluja. On myös itsepuo- lustuksen kehittämiseen sekä itsetuntoa ja itseluottamusta vahvistamaan pyrkivää ryhmätyöskentelyä. Tässä osassa käytetään mm. ahvenanmaalaisen Mia Hanströmin metodia. Asiakaskyselyssä 73 prosenttia naisasiakkaista raportoi, että heidän emo- tionaalinen ja mielenterveydellinen tilansa oli ohjelman myötä parantunut huomatta- vasti. Muuten ohjelman tuloksia mitattiin jälleen lähinnä yhteistyökumppaneiden ja rahoittajien tyytyväisyydellä.

CARDIFF: VÄHENSI REILUSTI TOIS- TUVAA VÄKIVALTA

Myös Cardiffin naisten turvayksikkö on monitoimijainen yhteistyöhanke. Se on myös poikkeuksellisen hyvin jäsenneily ja pätevästi arvioitu hanke, joka valitettavasti ei mahtunut kilpailuun (koska Britannia oli valinnut toisen ehdokkaan).

Cardiffin hankkeessa kotiväkivallan kanssa tekemisiin joutuvat viranomaiset ja muut yhteistyötahot tekevät systemaattisia riskiarvioiteja ja näihin perustuen ot- tavat kotiväkivaltatapauksia käsiteltäväksi monen toimijan riskinarviointikokouk- sessa. Näissä kokouksissa suunnitellaan ja sovitaan toimenpiteet, joihin ryhdytään. Cardiffin yliopistossa tehdyn arvioinnin (Amanda Robinson ym.) mukaan vakava uusintarikollisuus oli laskenut huomatta- vasti. Cardiffin poliisi on jo vuosikautia pitänyt tilastoa siitä, miten usein sen tie-

toon tulevat väkivallan uhrin ovat olleet sitä jo aikaisemminkin saman vuoden sisällä. Tällä tavoin mitattuna kotiväkivaltatapauksissa oli toistuvan väkivallan uhreja ennen hanketta 30 prosenttia. Hankkeen myötä osuus on pudonnut alle 10 prosenttiin. Vaikka pyrkimyksenä on ollut myös lisätä kotiväkivallan ilmituloa, kokonaisjuttumäärät pysyivät vertailukautena suhteellisen vakaina. Hanke näyttää siten reilusti vähentäneen toistuvaa kotiväkivallan uhriksi joutumista. Cardiffilaiset korostavat suurimman riskin tapausten tunnistamista ja niihin puuttumista.

Tulokseksi mainittiin myös, että kun aikaisemmin uhrin keskeyttivät rikosprosessin 54 prosentissa perheväkivaltatapauksia, niin hankkeen toimittua muutaman vuoden vastaava luku oli laskenut 12 prosenttiin.

KASVAVAT RIKOSTILASTOT VÄLITAVOITTEENA

Yleinen tapa arvioida kriminaalipolitiikan tilaa on katsoa virallisia rikostilastoja ja niissä näkyviä muutoksia. Kriminologit ja rikosentorjunnan asiantuntijat tietävät tämän kuitenkin monella tapaa ongelmal-

liseksi mittariksi, koska virallisiin rikostilastoihin suodattuvat vain ne rikokset, jotka tulevat poliisiin tietoon.

Kotiväkivallan mittaaminen poliisin saamien kotihälytysten tai tehtyjen rikosilmoitusten nojalla on erityisen hankalaa sen vuoksi, että niin suuri osa lähisuhteväkivallasta jää tulematta poliisiin tietoon. Sen takia olikin ilahduttavaa, miten itseltään selvästi Lissabonin kokouksen osanottajat tuntuivat lähteneen siitä, että kotiväkivallan kohdalla kasvavat rikostilastot ovat usein pikemmin hyvä kuin huono tulos. Kyse on yleensä enemmän siitä, että tekojen ilmitulokynnys on laskenut – ja että niihin voidaan sen takia puuttua aikaisempaa paremmin – kuin siitä, että kotiväkivalta olisi lisääntynyt. Samalla on selvää, että tätä mittaria pitää käyttää varovasti eikä sitä voi pitää lopullisena. Ei ole mitään takeita, että kasvaneet kotiväkivaltarikostilastot ajasta ja paikasta riippumatta heijastavat vain piilorikollisuuden vähenevää osuutta. Tarvitaan myös muita mittareita kuten väestökyselyitä, sairaalatilastoja, päivystyshoitotietoja, tietoja sosiaaliviranomaisilta, jne.

NÄYTTÖ TULOSELLISUUDESTA EUCPN:SSA

Euroopan rikosentorjuntaverkoston perusajatuksia on ollut näyttöön perustuvan rikosentorjuntapolitiikan edistäminen. Ainakin periaatteessa. Käytännössä verkoston tilaisuuksissa ja nettisivuilla on esitetty hyvinä käytäntöinä paljon sellaisia hankkeita, joiden tuloksellisuuden dokumentointi on heikkoa.

Rikosentorjuntakilpailun nykysääntöjen mukaan yhtenä arviointiperusteena on se, missä määrin hanke on saavuttanut asettamansa tavoitteet. Yleensä on ymmärretty, että tavoitteiden pitää liittyä rikollisuuden tai sen haittojen torjumiseen ja niiden saavuttaminen pitää dokumentoida rikollisuutta ja sen haittoja mahdollisimman suoraan mittaavilla menetelmillä. Näin olikin laita vuosina 2005 ja 2006. Vuoden 2006 voittaja, Tanskan Ringsted-hanke, oli onnistunut selvästi vähentämään koeryhmään kuuluneiden koululaisten itseilmoitettua rikoskäyttäytymistä verokkiryhmään verrattuna. Vuoden 2005 hollantilaisvoittaja vähensi dokumentoidusti rikollisuutta, →

Vuoden 2008 kilpailun teemana julkinen tila

Ensi syksyn puheenjohtaja Ranska on julkistanut teeman Euroopan rikosentorjuntaverkoston syksyn hyvien käytäntöjen konferenssille ja samalla tämän vuoden Euroopan rikosentorjuntakilpailulle. Teemana on *rikosentorjunta julkisissa tiloissa*, erityisesti kaupungeissa ja lähiöissä. Teema jakautuu kolmeen pääosaan:

Julkisten tilojen suunnittelu. Kaupunkitilan suunnittelussa ja kunnostamisessa pitäisi rikosentorjunta ja turvallisuuden parantaminen ottaa järjestelmällisesti huomioon. Ranskassa tämä on velvollisuus. Konferenssissa esitellään ja arvioidaan Euroopassa sovellettuja teorioita ja menetelmiä sekä valaistaan ongelmia ja mahdollisia väärinkäyttöjä.

Videovalvonta. Videovalvonta mahdollistaa periaatteessa aktiivisen valvonnan ja joutuisan reagoinnin ongelmiin. Se on tärkeä menetelmä etenkin korkean rikosriskin paikoissa. Niin väes-

tö kuin paikallisviranomaisetkin suosivat sitä. Samalla siihen liittyy pulmia kansalaisvapauksien kannalta ja väärinkäytön riskejä. Myös julkisten, puolijulkisten ja yksityisten valvontaverkkojen linkittämiseen liittyy omia ongelmiaan.

Julkisten tilojen päivittäinen huolto ja ylläpito. Rikosten ehkäisy julkisissa tiloissa on myös suuren toimijajoukon tulos. Kyse ei ole pelkästään turvallisuustehtävissä olevista henkilöistä vaan myös tilojen kaikkien muiden huoltajien ja käyttäjien toiminnan, havaintojen ja läsnäolon vaikutuksesta. Mukana voi olla kansalaistoimintaa, jolla halutaan kohentaa turvallisuutta. Näitä toimia voidaan yrittää koordinoita tai olla koordinoimatta myös turvallisuusnäkökulmien kannalta.

Kaikista kolmesta alateemasta toivotaan kokemuksia eri tahoilta: tutkijoilta, paikallishallinnon ja kansallisen rikosentorjuntapolitiikan edustajilta, käytännön turvallisuusorganisaatioiden toimijoilta ja

turvatekniikan asiantuntijoilta.

Kilpailun ulkopuolella voi esitellä kotiväkivallan torjuntaa, esimerkiksi uusi ohjelma tai Lissabonissa esitellyn ohjelman huomattava kehitys. Esillä voi olla muukin EUCPN:n toimialaan kuuluva teema (kaupunki- ja nuorisorikollisuus sekä huumeisiin liittyvä rikollisuus).

Kilpailun aikataulu on totuttua kiireämpi. Ehdotusten pitää olla Ranskassa jo 1. syyskuuta. Suomen rikosentorjuntaneuvosto on varautunut valitsemaan Suomen ehdokkaan elokuussa. Tämän vuoksi alustavia ehdotuksia kilpailuhankkeeksi pyydetään mahdollisimman pian. Suomen valintamenettelyyn ehtivät mukaan hankkeet, joista on riittävä kuvaus käytettävissä heinäkuun loppuun mennessä. Tarkempia ohjeita ilmestyy rikosentorjuntaneuvoston sivuille www.rikosentorjunta.fi. Lisätietoja myös sähköpostilla jukka-pekka.takala@om.fi.

→ häiriökäyttäytymistä ja turvattomuuden tunnetta Utrechtin aseman ympäristössä.

Vuoden 2007 kilpailussa tuloksellisuuden mittarit olivat yleensä vaatimattomia. Vaikutuksia kotiväkivallan määrään tai haitallisuuteen ei yleensä ollut mitattu. Ei ollut myöskään juuri arvioita, jotka osoittaisivat tunnettujen kotiväkivallan riskitekijöiden vähentyneen.

Näyttönä esitettiin lukuja toimenpiteiden määrästä, viranomaisten ja järjestöjen yhteistyön kehittymisestä tai yhteistyökumppaneiden ja rahoittajien tyytyväisyydestä. Nämä ovat usein sinänsä välttämättömiä, mutta jäävät kauaksi siitä, mitä rikosentorjuntahankkeen vaikuttavuuden arvioinnilta yleensä vaaditaan.

Monissa hankkeissa (voittajahanke mukaan luettuna) esitettiin kyllä myös tietoja apua hakeneiden ja saaneiden kotiväkivallan uhrien määrän kasvusta: tätä voi pitää osanäyttönä väkivallan haittojen vähentämisestä. Keskeisimmäksi tulokseksi nostettiin kuitenkin poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän kasvu. Tämä mittari liittyy rikollisuuteen ja sen haittoihin mutkikkaasti ja osin kiistanalai-

sesti. Yleensä ilmituloriskin kasvun kyllä oletetaan vähentävän rikollisuutta, mutta tämä periaate ei välttämättä aina toteudu suoraviivaisesti. Etenkin kotiväkivallan ehkäisyn suhteen on saatu ristiriitaisia tuloksia ja sen vuoksi siihen tähtäävissä hankkeissa pitäisi käyttää monipuolisempia mittareita.

LISSABONIN PÄÄTELMÄT?

Syksyn 2007 puheenjohtajamaa Portugali on laatimassa Lissabonin konferenssin perusteella suositusohjelmia EUCPN:lle. Alustavien luonnosten perusteella päätelmissä todettaisiin mm., että kotiväkivalta on edelleen merkittävä eurooppalainen ongelma, josta tietoisuutta on lisättävä yhteiskuntien kaikilla tasoilla. Tarvitaan kattavia puuttumisohjelmia, jotka perustuvat yhteistyöhön ja laajaan kumppanuuteen. Ohjelmissa tarvitaan paikallishallinnon, poliisin, terveydenhuollon, rikosseuraamuslaitoksen, turvakotien, koulujen, sosiaalihuollon ja kansalaisjärjestöjen yhteistyötä. ■

Kirjoittaja on suunnittelija rikosentorjuntaneuvoston sihteeristössä.

NETTIVINKKEJÄ

- Euroopan rikosentorjuntakilpailun hankekuvauksia vuosilta 2004–2007 englanniksi www.eucpn.org, linkki *European Crime Prevention Award*
- Bremeniläinen lähestymiskieltohanke, jolla on yhteistyökumppaneita Ruotsissa, Italiassa, Puolassa, Britanniassa ja Italiassa www.stalking-kit.de
- Cardiffin naisten turvayksikön arviointiraportteja pdf-muodossa voi hakea Cardiffin yliopiston sivuilta www.cf.ac.uk **Amanda Robinsonin** julkaisu-luettelon kautta
- Malmön rikostilastot BRÅ:n sivujen kautta www.bra.se, linkki *Statistik*
- Tanskan väkivaltaa tehneiden miesten parissa toimivaa hanketta kuvataan tanskaksi www.askovgaarden.dk, linkki *Dialog mot vold*
- Harrow'n turva-asuntojärjestelmästä (*Harrow Sanctuary Scheme*) on valaisevia tietoja Lontoon poliisin sivuilla cms.met.police.uk.

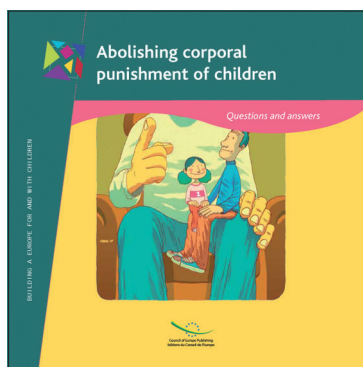
■ RIIKKA KOSTIAINEN

Euroopan neuvosto kampanjoi kuritusväkivaltaa vastaan

Lasten kuritusväkivalta on lyhyä laillista monessa Euroopan maassa. Esimerkiksi Britanniassa lasta saa kurittaa, jos häneen ei jää siitä näkyviä jälkiä. Euroopan neuvoston 47 jäsenmaasta vasta 18:ssa lasten ruumiillinen kuritus on lailla kielletty. Suomessa se kriminalisoitiin yli 20 vuotta sitten. Neuvosto vastustaa kaikkea lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja on tehnyt Euroopan laajuisen kurituksen vastaisen aloitteen. Euroopan neuvoston ohjelmajohtajan **Elda Morenon** mukaan kampanjalla yritetään mm. vakuuttaa poliitikot, että lasten väkivaltainen kuritus on ihmisoikeusasia, ja näin saa-

da useampi maa mukaan kurituskieltoon. Lakiuudistukset ovatkin ohjelman ensimmäinen keino. Toinen keino ovat toimet positiivisen vanhemmuuden edistämiseksi ja kolmas on tietoisuuden lisääminen. Asenteiden ja käyttäytymisen muuttamista varten on tehty tieto- ja mediapaketit, joita voi levittää kansallisella tasolla.

– Ruumiillista kurittamista on vastustettava, sillä lapset eivät ole "mini-ihmisiä mini-ihmisoikeuksilla". Väkivalta aiheuttaa lapselle aina fyysisiä ja henkisiä haittoja ja sitä paitsi se on tehoton rangaistuskeino, Moreno perustelee. Hän kiittää, että Suomi on

ollut heille hyvä yhteistyökumppani ja maan tilanne on melko hyvä.

Moreno puhui helmikuussa Helsingissä ulkoministeriön ja Lastensuojelun Keskusliiton seminaarissa,

jonka aiheena oli lapsiin kohdistuva väkivalta. YK:n lapsen oikeuksien komitean jäsen, suurlähettiläs **Moushira Khattab** Egyptistä esitteli komitean näkökulmaa lapsen oikeuteen saada suojaa kaikkia väkivallan muotoja vastaan. Lisäksi kuultiin suomalaisesta Älä lyö lasta -kampanjasta ja uuden sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelusta. Seminaarin viestinä oli, että lapsiin kohdistuva väkivalta ei ole koskaan oikeutettua ja se on estettävissä.

Lisätietoja ja materiaalia Euroopan neuvoston kampanjasta on saatavilla www.coe.int/children. ■

Pohjoismaissa viedään rikossovittelua eteenpäin

Oikeusministeriö ja rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta järjestivät Helsingissä marraskuussa restoratiivista oikeutta ja rikossovittelua käsitelleen pohjoismaisen seminaarin. Se oli jatkoa edellisenä vuonna Oslossa järjestetyille tapahtumalle. Osallistujia oli noin 80. Seminaarissa päivitettiin sovittelun tilannetta eri Pohjoismaissa ja keskusteltiin mm. lähisuhdeväkivallan sovittelusta, vakavien rikosten sovittelusta ja uhrin oikeuksista.

Seminaarin avasi peruspalveluministeri **Paula Risikko**. Hän totesi sovittelulla olevan monia etuja erityisesti oikeusprosessiin verrattuna. Risikko kiitti vuonna 2006 voimaan tullutta sovittelulakia siitä, että sovittelua on vihdoinkin koko Suomessa. Lisäksi hän piti sovittelua hyvänä esimerkkinä oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöstä ja korosti sovitteluun liittyvän vapaaehtoistyön merkitystä koko yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta.

Aluksi eri maiden edustajat kertoivat, miten sovittelu ja muut restoratiiviset menettelyt ovat edenneet. **Jens Røn** Tanskan oikeusministeriöstä kertoi, että heillä sovittelu alkoi kokeiluna 1998 ja vakiintui 2003. Toiminta on kuitenkin alueellisesti rajattua, ja

vain pieni osa rikoksista päätyy sovitteluun. Myös vakavia rikoksia voidaan sovittaa. Sovittelu ei voi korvata virallista oikeusprosessia, mutta voi alentaa rangaistusta. Tulokset sovittelusta ovat olleet niin hyviä ja osallistujat niin tyytyväisiä, että tällä hetkellä suunnitellaan, kuinka järjestetään valtakunnallinen ja pysyvä rikossovittelu. Grönlannin edustaja, parlamentaarikko **Asii Chemnitz Narup**, puolestaan kertoi, että heillä restoratiivinen oikeus on vasta suunnitteluvaiheessa. Kuitenkin asia koetaan Grönlannissa erityisen tärkeäksi, koska pieni yhteisö tarvitsee sellaisen sosiaalisen kontrollin mallin, joka ei perustu ulossulkemiseen.

Islannin tilannetta valottivat **Dis Sigurgeirsdottir** oikeusministeriöstä ja **Hafs-**

teinn Gunnar Hafsteinsson Reykjavikin poliisista. Islannissakin restoratiivinen oikeus on melko uutta. Vuonna 2001 alkaneen sovitteluprojektin kohteena olivat nuorten tekemät lievät rikokset. Koska tulokset ylittivät odotukset, hanketta on laajennettu maantieteellisesti ja myös vanhempiin rikoksentehtäviin, ja lisäksi tavoitteena on saada myös vakavat rikokset restoratiivisen oikeuden piiriin. Esikuvana on ollut Norja, ja tavoitteena on ollut myös oppia siellä kohdatuista esteistä. Islannissa on käytössä konferenssimetodi, mikä mahdollistaa tukihenkilöiden laajamittaisemman osallistumisen kuin perinteisessä rikossovittelussa. Lisäksi sovittelijoina toimivat poliisit, mistä on monia etuja: poliisien on helppo löytää sopivia juttuja, ihmiset luottavat po-

liisiin, ottavat poliisin järjestämät konferenssit vakavasti ja ovat olleet niihin tyytyväisiä. Haasteena restoratiivisen oikeuden toimeenpanossa on esimerkiksi se, kuinka vakuuttaa oikeushallinnon työntekijät uuden menettelytavan eduista. Lisäksi valtakunnansyyttäjä on vaikeuttanut sovittelun edistämistä antamallaan ohjeilla, jotka esimerkiksi sulkevat vakavat rikokset ja uusintarikolliset sovittelun ulkopuolelle.

Norjan oikeusministeriöstä **Torunn Bolstad** kertoi, että hallituksen vision mukaan restoratiivisen oikeuden pitäisi olla tarjolla kaikille rikostyyppistä riippumatta. Sovittelu-toiminta onkin aktiivista; esimerkiksi 2006 sovittelupalveluihin tuli yli 8500 juttua. Sovittelu alkoi Norjassa jo 1981, sovittelulaki säädettiin 1991 ja toiminta valtakunnallistet-

→tiin 1994. Oikeusministeriö rahoittaa sovittelun. Sovittelijat ovat maallikoita. Lievissä jutuissa sovittelu voi korvata rikosprosessin. Norjassa kokeillaan uusia restoratiivisia metodeja esimerkiksi vakavien rikosten sovitteluun. Vaikka hyviä kokemuksia on saatu myös konferenssimetodista, sen käyttöönottoa on hidastanut sen kalleus suppeampaan sovitteluun verrattuna.

Ruotsin sovitteluterveiset välitti **Lars Alexandersson**, jonka edustama rikosentorjuntaneuvosto BRÅ on pitkään työskennellyt sovittelun edistämiseksi. Lain mukaan kaikilla alle 21-vuotiailla rikosentekijöillä pitäisi olla pääsy sovitteluun. Vaikka Ruotsissa on sovittelulaki, se ei määrittele palvelun organisoimista, joten yksi Brån tehtävistä on ollut ideoida erilaisia hallintomalleja. Ruotsissa sovittelijat ovat enimmäkseen virkamiehiä ja vain vähemmistö on

maallikoita. Tulevaisuudessa sovittelun on tarkoitus ulottua myös vakaviin rikoksiin.

KESKUSTELUA SOVITTELUN RAJOITAMISESTA LAILLA

Suomalaisen näkökulman esitti **Juhani Iivari** Stake-sista. Suomi kuuluu Norjan ohella sovittelun edelläkävijöihin: sovittelu alkoi 1983, ja esimerkiksi vuoden 2006 loppupuoliskolla sovitteluun ohjattiin yli 3800 juttua. Asianomistajarikoksissa sovittelu voi korvata rikosprosessin, ja sovittelu voidaan huomioida myös syyte- ja seuraamusharkinnassa. Sovittelulaista huolimatta kuntien välillä on vieläkin suuria eroja juttujen ohjaamisessa sovitteluun. Iivari arvosteli erityisesti lain lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevia rajoituksia, koska tutkimusten mukaan myös tällaisen väkivallan sovittelusta on saatu hyviä tuloksia. Lisäk-

si vakavat jutut menevät aina myös oikeuteen, ja oikeuskäsittelyäkin helpottaa, jos juttua on sovittelu. Lopuksi Iivari toi esiin ajatuksensa, että sovittelu voisi toimia eräänlaisena katsastusasemana, jossa koulutettu henkilökunta arvioisi mitä tarpeita osapuolilla on.

Seminaarissa puhui myös eduskunnan lakivaliokunnan puheenjohtaja **Heidi Hautala**. Hänen mukaansa jotkut konfliktit pitää antaa juristien hoidettaviksi, koska kaikilla kansalaisilla ei ole yhtäläistä kykyä käsitellä niitä. Osapuolten välillä on yleensä jonkinlaista epätasapainoa, joten valtion voi olla tarpeen kontrolloida konfliktinratkaisua. Tästä syystä lakivaliokunta päätyi rajoittamaan sovittelua erityisesti alaikäisiä uhreja ja lähisuhdeväkivaltaa koskien. Hautalan mukaan lupaavia restoratiivisen oikeuden soveltamisalueita ovat myös kansainvälisoikeudelliset ja esi-

merkiksi ympäristöä koskevat konfliktit. Hän painotti myös, että kriminaalipolitiikan tulisi perustua tieteelliseen tutkimukseen, ja sen perusteella ongelmia ennalta ehkäisevät sosiaalipoliittiset keinot näytävät usein rikosoikeudellisia keinoja tarpeellisemmilta.

Reaktion Hautalan esitykseen Iivari kysyi, miksi lähisuhdeväkivallan sovittelu herättää niin paljon vastustusta, vaikka tutkimukset osoittavat se olevan osapuolille hyödyllistä. Sovittelu esimerkiksi auttaa uhria saamaan ongelman julki, useimmitenhan lähisuhdeväkivalta jää piiloon. Iivari myös kyseenalaisti poliisin ja syyttäjän kyvyn arvioida osapuolten välistä epätasapainoa. Keskustelussa myös todettiin, että ihmissuhteissa on aina epätasapainoa, joka voidaan sovittelussa ottaa huomioon, kun osapuolille tarjotaan turvallinen paikka dialogia varten. Norjalainen **Siri Kemény**

Sovittelijoita, oikeushallinnon virkamiehiä ja tutkijoita eri Pohjoismaista osallistui marraskuussa rikossovitteluseminaariin Helsingissä. Kuva on eduskunnan auditoriosta.

Koska sovittelun arvostelu perustuu paljolti siihen, että restoratiivista oikeutta ei vielä kovin hyvin tunneta, seminaarissa toivottiin lisää tutkimusta ja keskustelua.

puolestaan kummeksui, kuinka jutun soveltuvuus sovitteluun voitaisiin määritellä etukäteen, ja piti paternalistisena sitä, jos osapuolia estetään kohtaamasta toisiaan, vaikka he itse sitä haluavat.

NÄKÖKULMIA VAKAVIIN RIKOKSIIN, NUORIIN TEKIJÖIHIN JA UHREIHIN

Tanskalainen **Karin Sten Madsen** (Centre for Victims of Sexual Assault) käsitteli vakavien rikosten sovittelua. Etenkin vakavan rikoksen jälkeen osapuolten välille jää side. Uhrin haluavat saada asian päätökseen, ja vaikka tekijän kohtaaminen onkin vaikeaa, se voi olla pitkällä tähtäimellä hyödyllistä. Uhreilla on valtava tiedontarve etenkin tekijän motiiveista. Uhrin saattavat myös haluta, että tekijä hakee apua ongelmiinsa, jotta uusimisriski vähenee. Valitettavasti oikeussalin rutiinit ja käyttäytymiskoodit kuitenkin estävät uhreja ilmaisemasta sitä, mikä on heille tärkeää. Madsenin mukaan vakavien rikosten sovittelu edellyttää, että aloite tulee uhrilta, sovittelu on vapaaehtoista ja tekijä ottaa vastuun. Lisäksi sovittelijoiden pitää olla päteviä, ja prosessin pitäisi keskittyä dialogiin, eikä vain sopimuksen tekemiseen. Madsenin kokemusten mukaan sovittelu vain harvoin epäonnistuu, kunhan valmistelut on hoidettu hyvin.

Ossi Eskelinen Tampereen yliopistosta kertoi sovittelusta alle 15-vuotiaiden rikoksissa. Myös siitä on saatu hyviä tuloksia, mitattiinpa niitä

sopimusten saavuttamisen, asianosaisten tyytyväisyyden tai rikosten uusimisen avulla. Etenkin uusintarikollisilla oli muitakin ongelmia kuin rikoksia. Vaikka Eskelinen oli optimistinen sen suhteen, että sovittelu auttaa nuoria jättämään rikokset, tarvitsevat moniongelmaiset muitakin interventioita. Heillekin sovittelu tarjoaa kuitenkin paikan, jossa heidän tilanteensa voidaan arvioida. Ongelmaksi tutkimuksessa havaittiin kuitenkin epäselvä suhde sosiaalisen sektorin ja sovittelun välillä.

Emeritusprofessori **Hans Klette** ja Rikosuhripäivystyksen **Petra Kjällman** keskittyivät uhrin oikeuksiin sovittelussa. Vaikka sovittelu tarjoaa uhrille monia etuja, täytyy etukäteen arvioida tekijän sopivuus sovitteluun ja riski siitä, että sovittelu epäonnistuu ja uhrille koituu negatiivisia tunteita. Kletten ja Kjällmanin mukaan uhrin aseman turvaamiseksi sovittelun on oltava vapaaehtoista ja tekijän on otettava vastuu teosta ja vahingoista. Lisäksi uhri tarvitsee tietoa sovitteluprosessista, sopimuksen täytäntöönpanon valvonnasta ja siitä, mistä saa tukea ja apua. Sovittelua ei myöskään saisi kiirehtiä, vaan uhrille pitäisi antaa tarpeeksi aikaa miettiä halukkuuttaan sovitteluun ja hankkia neuvoja. Uhrin pitäisi myös saada valita, haluaako tavata tekijän vai sovitteluun ja hankkia neuvot välityksellä. Lisäksi osapuolilla voi olla tarvetta keskustella tapauksesta läheistensä kans-

sa. Kjällmanin mukaan myös lähisuhdeväkivallan sovittelu tulee kyseeseen, kunhan sovittelu täyttää tällaiset kriteerit ja sovittelijat ovat valikoituja, valvottuja ja koulutettuja.

KEHITYSTYÖ KÄYNNISSÄ

Päätöspuheenvuorossaan oikeusministeri **Tuija Brax** totesi, että tutkimukset eri maista osoittavat sovittelun monet edut, ja että myös vakavissa rikoksissa sovittelu näyttää lievittävän uhrin kokemaa nöyryytystä, kun taas oikeusprosessi voi pahimmillaan johtaa uhriksi joutumisen uusiutumiseen. Brax puolusti lähisuhdeväkivallan sovittelun rajoituksia ja näki lisäksi yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisena, että kuntien välillä on suuria eroja siinä, kuinka paljon näitä juttuja sovittelataan. Brax kuitenkin rohkaisti avoimin mielin kehittämään restoratiivista oikeutta eri alueilla. Hän mainitsi, että Suomessa sovittelu on jo levinnyt esimerkiksi kouluihin ja työpaikoille. Lisäksi nuorille rikoksenteikijöille kehitetään Suomessakin konferenssimetodia.

Seminaarissa saattoi havaita, että Pohjoismaissa on voimakas restoratiivisten menettelyjen kehitysvaihe. Vaikka ne hakevat vielä muotoaan, on niiden avulla jo nyt saatu hyviä tuloksia. Koska sovittelun arvostelu perustuu paljolti siihen, että restoratiivista oikeutta ei vielä kovin hyvin tunneta, toivottiin lisää tutkimusta ja keskustelua. Esimer-

kiksi poliitikot, lakimiehet, oikeushallinnon virkamiehet ja sosiaalityöntekijät tarvitsevat enemmän tietotusta. Huomiota kiinnitettiin myös sovittelijoiden koulutukseen, etenkin kun vakavien rikosten sovitteluun on yhä enemmän kiinnostusta. Lisäksi sovittelun yhteyttä muihin palveluihin haluttiin vahvistaa; tarvitaan käytäntöjä, kuinka asianosaiset voidaan tarvittaessa ohjata jatkopalveluihin. ■

Kirjoittaja on tutkija Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Hän on laatinut seminaarista myös laajemman englanninkielisen raportin, jota voi tiedustella sähköpostitse hanelo@utu.fi.

Uutta sähköisesti valvottua rangaistusta ehdotetaan

Oikeusministeriön työryhmä ehdottaa uutta seuraamusta, valvontarangaistusta. Valvontarangaistukseen tuomittu voisi suorittaa lyhyen vankeusrangaistuksensa sähköisessä valvonnassa kotonaan tai laitoshoidossa. Tuomitun liikkeitä seurattaisiin esimerkiksi matkapuhelimella tai jalkapannalla. Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeri Tuija Braxille joulukuussa.

Valvontarangaistus olisi ehdottoman vankeuden sijasta tuomittava rangaistus silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemiseen olisi aikaisemmista yhdyskuntapalvelutuomioista tai muista painavista syistä aiheutuva este. Tuomitavan valvontarangaistuksen enimmäisaika olisi neljä kuukautta ja vähimmäisaika olisi 14 vuorokautta. Valvontarangaistuksesta päättäisi tuomioistuin.

Nykyisin sähköistä valvontaa käytetään vankien poistumislupien seurannassa ja valvotussa koevapaudessa, johon vanki voi päästä aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Työryhmän ehdottama valvontarangaistus suoritettaisiin kokonaan sähköisessä valvonnassa.

Valvontarangaistuksen suorittaminen edellyttää tuomitulta pitkäjänteisyyttä ja kykyä toimia yhteistyössä viranomaisten kanssa. Sen vuoksi valvontarangaistus edellyt-

täisi syytetyn suostumusta. Suostumusta edellytettäisiin myös syytetyn kanssa samassa asunnossa asuvalta henkilöiltä.

TUOMITUN VELVOITTEET

Valvontarangaistuksen sisältönä olisi tuomitulle asetettu velvollisuus pysyä kotona tai muussa asumiseen tarkoitettussa paikassa (*olinpaikkavelvoite*) kaikkina niinä aikoina, joina hänellä ei ole rangaistuksen toimeenpanosuunnitelmassa määriteltyä toimintavelvoitetta tai muuta erikseen sovittua ohjelmaa. Olinpaikkavelvoitteen noudattamista valvottaisiin aina teknisillä laitteilla. Valvonnan tekninen toteutus perustuisi joko tuomitun asuntoon asennettaviin, hänen haltuunsa annettaviin tai kehoonsa liitettäviin laitteisiin taikka tällaisten laitteiden yhdistelmään. Valvontaa suoritettaisiin lisäksi valvontakäynnin tuomitun asuntoon.

Kaikilla valvontarangaistukseen tuomituilla olisi toimintavelvoite, jonka enimmäismäärä olisi 40 tuntia ja vähimmäismäärä 10 tuntia viikossa. Toimintavelvoite koostuisi erilaisista tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävästä toiminnasta. Toimintavelvoite vahvistettaisiin yksilöllisesti tuomitun työkyvyn ja kuntoutuksen tarpeen mukaan. Lakiin ehdotetaan myös säännöksiä päihitteettömyyden valvonnasta sekä tuomitun muista velvollisuuksista. Päihitteettömyysvelvollisuus olisi aina valvontarangaistuksen ehtona.

Kriminaalihuoltolaitos laatisi ennen valvontarangaistuksen tuomitsemista selvityksen valvontarangaistuksen suorittamisen edellytyksistä. Täytäntöönpano perustuisi toimeenpanosuunnitelmaan, joka sisältäisi tiedot muun muassa toimintavelvoitteen sisällöstä, valvontatekniikasta ja olinpaikkavelvoitteen

ajoittumisesta.

Valvontarangaistuksen ehtojen vakava rikkominen johtaisi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon. Vakavana rikkomisena pidettäisiin esimerkiksi päihteiden käyttöä.

VALVOTTAVIA 100 PÄIVITTÄIN

Työryhmä ehdottaa rangaistuksen kokeilemista valtakunnallisesti. Työryhmä arvioi, että valvontarangaistukseen tuomitaisiin vuosittain noin 1000 henkilöä, joista pääosa olisi rattijuopumukseen syyllistyneitä. Valvottavia olisi noin 100–110 henkeä päivässä. Koska vankiluku vähenisivät samalla määrällä, vankiloiden ahtaus ja lisärakentamisen tarve vähenisi vastaavasti.

Sähköisen valvonnan vuosikustannukset olisivat alustavien laskelmien mukaan noin 1,9 miljoonaa euroa, josta suurin osa muodostuisi valvojien palkkauksesta. Yhtä valvottavaa kohden kustannus

Olinpaikkavelvoitteen noudattamista valvottaisiin aina teknisin laittein.

PANU KAUOVA / OIKEUSMINISTERIÖ

olisi 47 euroa päivässä, kun ehdottoman vankeusrangais- tuksen vankipäivä maksaa 137 euroa.

Sähköinen valvontaran- gaistus on käytössä esimer- kiksi Ruotsissa, Tanskassa ja Virossa, ja se on tarkoitus ottaa tänä vuonna käyttöön Norjassa. Ruotsi kuuluu seu- raamuksen edelläkävijämai- hin, ja elektroninen valvonta on ollut siellä käytössä jo vuodesta 1994 saakka. Saa- dut kokemukset ovat olleet kannustavia: seuraamuksen on suorittanut 40 000 tuo- mittua, eikä yhtään vakavaa rikosta ole toistaiseksi tapah- tunut.

SÄHKÖISESTI VALVOTTU MATKUSTUSKIELTO

Työryhmä ehdottaa myös sähköisen valvonnan liittämistä kaikkiin matkustuskiel- toihin. Matkustuskieltoon määräämisen edellytykset pysyisivät ennallaan. Matkus- tuskieltoon voitaisiin määrätä esitutkinnan tai oikeuden-

käynnin pako- tai karttamis- vaaran ja rikollisen toiminnan jatkamisvaaran perusteella, jos rikoksesta säädetty anka- rin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Myös matkustuskieltoon liitettävät liikkumista ja ta- voitettavissa oloa koskevat määräykset pysyisivät pää- asiassa ennallaan. Sääntelyä kuitenkin täsmennettäisiin siten, että rikoksesta epäil- ty voitaisiin velvoittaa pysy- mään määrättyinä aikoina asunnossaan (*paikallaolovel- voite*). Tällaisen velvoitteen sisältävästä matkustuskiel- losta päättäisi tuomioistuim. Muuten matkustuskiellosta päättäisi pidättämiseen oi- keutettu virkamies, joka voisi päättää myös väliaikaisesta paikallaolovelvoitteen sisäl- tävästä matkustuskiellosta.

Päätös paikallaolovelvoit- teen sisältävästä väliaikai- sesta matkustuskiellosta olisi saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi viimeistään kol- men vuorokauden kuluttua

päätöksen tekemisestä. Mat- kustuskieltoa koskeva vaa- timus ja väliaikaista kieltoa koskeva päätös olisi otettava tuomioistuimessa käsiteltä- väksi viimeistään seitsemän vuorokauden kuluttua siitä, kun väliaikaista, paikallaolo- velvoitteen sisältävää mat- kustuskieltoa koskeva päätös on tehty tai muuta matkustus- kieltoa koskeva vaatimus on saapunut tuomioistuimeen.

Mietintö on parhaillaan laa- jalla lausuntokierroksella. Työ- ryhmän mietintö (2007:17) on saatavissa oikeusministeriön verkkosivuilla www.om.fi. ■

Kirjoittaja on lainsäädäntöneuvos oikeusministeriössä ja toimi työ- ryhmän toisena puheenjohtajana.

Seksuaali- rikollisten lääkehoitoa selvitetään

Oikeusministeriö on asettanut työryhmän selvittämään mahdollisuuksia järjestää seksuaalirikoksista tuomituille velvoittavaa lää- ke- tai muuta hoitoa. Lääke- hoito voitaisiin määrätä eh- doksi esimerkiksi ehdonlai- seen vapauteen pääsulle.

Seksuaaliviettiä lamaan- nuttavalla lääkityksellä py- ritään estämään tuomittuja syyllistymästä uudelleen sa- maan rikokseen. Viime vuo- sina on kehitetty aiempaa tehokkaampia lääkkeitä vä- hemmillä sivuvaikutuksilla.

Työryhmän tehtävänä on selvittää mahdollisuudet liittää lääkehoito vankilan ulkopuolella suoritettaviin rangaistuksiin, eli ehdolli- seen rangaistukseen, eh- donalaiseen vapauteen, valvottuun koevapauteen, muihin yhdyskuntaseuraa- muksiin sekä valmistella olevaan valvontarangaistukseen. Lisäksi tehtävänä on kartoittaa seksuaaliri- kollisten hoidosta saatuja kansainvälisiä kokemuksia, arvioida hoidon kustannuk- sia ja pohtia lääkehoidon lääketieteellisiä, rikosoikeu- dellisiä ja eettisiä näkökoh- tia sekä suhdetta ihmis- ja perusoikeuksiin. Selvityksen pitäisi valmistua marraskuun loppuun mennessä.

Oikeuspoliittinen tutki- muslaitos puolestaan ryh- tyy tutkimaan lasten hy- väksikäytöstä langetettujen tuomioiden ankaruutta ja perusteita. /RK

Kadotetut paratiisit?

Jos seurasi kriminaalipoliittisia pohdintoja 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alkupuoliskolla, törmäsi usein kahteen ”mallimaahan”. Hollanti oli onnistunut esimerkki siitä, miten kehittynyt yhteiskunta voi tulla toimeen hyvin vähäisellä vankilarangaistuksen käytöllä. Japani mainittiin maana, jossa valtavasta kaupungistumisesta huolimatta rikollisuus pysyi hyvin alhaisella tasolla. ¹

Hollannin vankimäärien kehitys tarjoaa mielenkiintoisen mahdollisuuden pohtia kriminaalipolitiikan malleja ja niissä tapahtuneita muutoksia. Toisen maailmansodan jälkeen Hollannin rankaisupolitiikka kääntyi pois perinteisestä eristämisajattelusta kohti resosialisaatiota ja hyvinvointiajatteluun perustuvaa kriminaalipolitiikkaa (*penal welfarism*). Vankila alettiin nähdä ns. viimeisenä keinona, jonka käyttöä tuli välttää niin paljon kuin mahdollista. Vankiluku alenikin asteittain ja päättyi usean vuosikymmenen ajaksi tasolle 20–40 vankia 100 000 asukasta kohden. Alimmillaan vankiaste oli vuonna 1973, jolloin se oli vain 18, mikä lienee kehittyneiden maiden ennätys. Esimerkiksi Suomen vankiaste oli vielä vuonna 1970 noin 100.

Kriminaalipolitiikan muutos liittyy tietenkin koko yhteiskunnan kehitykseen. Sodan jälkeinen aika oli Hollannissa toinen ”kultainen kausi”, jolloin kansakunnan itsetunto ja sosiaalinen koheesio kehittyivät myönteisesti, talous kasvoi, kulttuurinen vapaus lisääntyi ja politiikkaa luonnehti

konsensus. Yhteiskunnan ”tukipilarit”, uskonnolliset ja maalliset ryhmät toimivat yhteistyössä toisiaan suvaiten. Maassa oli jo huomattava siirtolaisvähemmistö (Indonesiasta), mutta se integroitui yhteiskuntaan varsin hyvin. Sodan jälkeisillä johtajilla saattoi olla myös omakohtaisia kokemuksia vankeudesta, mikä lisäsi heidän muutoshalukkuuttaan. Lakimiesten, kriminologien ja psykiatrien keskuuteen syntyi ”Utrechtin koulukunta”, jonka jäseniä yhdisti syvä epäluottamus vankilan positiivisiin mahdollisuuksiin. Erityisesti pitkä vankilatuomiot nähtiin älyllisesti ja moraalisesti turmelevina.

Tonryn ja Bijlevedin (2007) mukaan vankiluvun vähentämiskeinot olivat sinänsä klassisia. Vähentämällä vankiloiden ja vankipaikkojen määrää saatiin myös vankien määrä pienemmäksi. Tämä voi johtaa siihen, että vankeutta voitiin joutua jonottamaan, mutta pidemmällä aikavälillä vankien määrä asettui paikkamäärien tasolle. Hollannissa suljettiin vankiloita 1960-luvulla, samaan aikaan kun rikosmäärät olivat kasvussa. Hyvin tärkeä oli

myös lainsäädännön lähtökohta, jonka mukaan sellissä voi asua vain yksi vanki. Tuomioiden pituudet lyhenivät ja ehdonalaisten vapauden käyttöä laajennettiin.

Uusi muutos alkoi 1970-luvun lopulla, tosin hyvin hitaasti ja asteittain. Vielä 1990-luvun alkuvuosina Hollannin vankiaste oli kansainvälisessä vertailussa hyvin alhaisella tasolla (n. 45/100 000), mutta sen jälkeinen ja varsinkin viime vuosien kehitys on ollut jyrkkää nousua. Vuonna 2006 Hollannin vankiaste oli 128, eli noin seitsenkertainen alimpaan lukuun verrattuna. Länsi-Euroopassa Hollannin edellä ovat enää vain Englanti ja Wales sekä Espanja. Rikollisuuden kasvu ei voinut selittää tätä muutosta. Joissakin rikoslaeissa toki tapahtui selkeää kasvua 1960-luvulta lähtien, mutta samanlaista se oli muissakin länsimaissa, joissa vankiluku ei kääntynyt jyrkkään nousuun. Henkirikosasteessa tapahtui pieni kasvu (n. 0.8:sta 1.2:een), mutta luku on silti hyvin alhainen esimerkiksi Suomeen verrattuna. Uhririkosten antamat rikollisuusluvut ovat olleet hyvin tasaisia. Vuonna 1989 tehti

Hollannin koventunut kriminaalipolitiikka ei näkynyt vain vankilukujen kasvuna, vaan myös kaikenlaisena ”ongelmaryhmien” lisääntyvänä kontrollina.

ensimmäinen kansainvälinen uhritutkimus (van Dijk ym. 1990) vaikutti osaltaan muutokseen väittäessään, että Hollanti oli rikollisin tutkituista 14 maasta, USA mukaan lukien. Tulos oli ykkösuutinen Hollannin mediassa. Tutkimukseen kohdistettiin voimakasta kritiikkiä ja vuoden 1992 tutkimus osoittikin jo aivan muuta, mutta vahinko oli jo tapahtunut.

Downesin ja **Swaaningenin** (2007) mukaan Hollannin kehitystä voidaan tarkastella samojen käsiteapparaattien avulla, joita on käytetty Britannian tai Yhdysvaltojen kriminaalipolitiikan analysoinnissa. Näitä ovat esimerkiksi ”uusi penologia” (Feeley & Simon 1992) ja ”kontrollin kulttuuri” (Garland 2001). Taustalla ovat myös yhteiskunnan suuret muutokset. Perinteinen konsensus alkoi heiketä ja maahan tuli laajasti uusia maahanmuuttajaryhmiä (Marokosta, Turkista ja Surinamista), joiden integraatio ei näyttänyt onnistuvan enää aikaisemmalla tavalla, ainakaan nuorten miesten kohdalla. Samaan aikaan kriminaalipolitiikassa populismi ja liikkeenjohdolliset opit valtasivat alaa.

Rankaisuhakuista kriminaalipolitiikkaa oli vaikea osoittaa vääräksi: Jos rikollisuus kasvoi, tarvittiin tietenkin kovempia otteita. Jos se pysyi ennallaan, tarvittiin näitä otteita sen vähentämiseksi. Jos rikollisuus sen sijaan aleni, se vain osoitti, että kova linja toimii. Viimein tuli aika, jolloin ei edes yksikään vasemmistopoliitikko uskaltanut puolustaa vanhaa, humaania ja hyvinvointiin perustuvaa kriminaalipolitiikkaa. Rankaisuhakuisuuteen yhdistyivät uuden penologian ajatukset mittaamisesta, liikkeenjohdollistamisesta ja tulosjohtamisesta. Varsin kuvaava oli Hollannin seuraamusjärjestelmää arvioivan raportin otsikko: ”Parempaa, erilaista ja halvempaa”. Sosiologisen kriminologian korvasi ”business administration”, perinteinen asiantuntijuus hylättiin evidens-

siperustaisen toiminnan nimissä.

Yhtenä kehityksen ”uhrina” mainitaan Hollannin kriminaalihuolto. Tulosajatteen nimissä sen perinteinen sosiaalityö-orientaatio hylättiin ja siitä tehtiin tulosvastaullinen yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano-organisaatio. Downesin ja Swaaningenin mukaan tämä merkitsi kriminaalihuollon tosiasiallista lopettamista. Kahden kaikkein klassisimman kriminaalihuoltotyön, vankilatyön ja vapautuneiden jälkihuoltotyön, resurssit otettiin pois.²

Koventunut kriminaalipolitiikka ei näkynyt vain vankilukujen kasvuna, vaan myös kaikenlaisena ”ongelmaryhmien” lisääntyvänä kontrollina. Huumeriippuvaisia voitiin eristää riippumatta rikoksen laadusta. Väkivaltarikoksen käsitettä laajennettiin monenlaisiin tekoihin, niin että voidaan puhua itse käsitteen inflaatiosta. Tunnusmerkistöjä muutettiin niin, että osa varkauksista muuttui ryöstöiksi. Ehdollisten tuomioiden sijaan tuomittiin yhä useammin ehdottomia. Ja Britannian mallin mukaisesti alettiin uskoa, että ”*prison works!*”, vankila toimii. Vankilukujen voimakkaan kasvun mahdollisti muutos, jossa selleihin voidaan sijoittaa useampia vankeja. Vankeinhoidossa alettiin myös korostaa yhä enemmän sitä, että osalle vangeista ei ole tarpeen järjestää kuntoutusta. Heille on perustettu ”erityisjärjestykseen” perustuvia varmuusosastoja ja -vankiloita.

Japanin perinteisen rikollisuuden alaisuutta vuosina 1950–1990 on selitetty häpeään liittyvillä kulttuuritekijöillä, voimakkaalla ryhmäsidonnaisuudella ja joskus myös viranomaisten (poliisi, vankeinhoito) erilaisella toimintatavalla. Nyt keskustellaan siitä, pitävätkö median väitteet rikollisuuden voimakkaasta kasvusta ja japanilaisen yhteiskunnan ”hajoamisesta” paikkaansa. **Johnson** (2007) on

sitä mieltä, että kasvu ei ole todellinen, vaan johtuu pitkälti poliisin rekisteröintikäytännöissä tapahtuneista muutoksista. **Leonardsen** (2006) on kuitenkin sitä mieltä, että suuri osa virallisten tilastojen näyttämästä kasvusta on todellista, erityisesti varkauksissa, ryöstöissä ja raiskauksissa. Ryöstössä vakavan ruumiinvamman saaneiden määrä 3,5-kertaistui vuosina 1995–2002. Tämä ei voine johtua rekisteröintimuutoksista. Henkirikoksissa ei ole näkynyt selvää kasvua lukuun ottamatta eläkeikäisten ja sitä lähestyvien ryhmää. Rikollisuuden pelko on joka tapauksessa kasvanut voimakkaasti.

Leonardsen lähtee siitä, että rikollisuuden kasvua ei ole mahdollista selittää japanilaisen kulttuurin muutoksilla tai ryhmäyhteiskunnan hajoamisella; kehäpäätelmänkin vaara on lähellä. Sen sijaan hän kytkee rikollisuuden kasvun taloudelliseen muutokseen, 1990-luvulla alkaneeseen kuplatalouden puhkeamiseen. Japania pidettiin pitkään ”uhrittoman kapitalismin” maana. Pitkään jatkunut tasainen kasvu sitoi ihmiset työelämään perheen lailla. Mutta sitten ”Adam Smith koputti yhteiskunnan takaovelle”, tuli pitkäaikainen talouden pysähdys ja työttömien määrä lähti voimakkaaseen kasvuun. Nyt häpeän kulttuuri saattaakin olla rikollisuutta lisäävä tekijä. Ryöstöihin syyllistyneet ovat hyvin usein taloustaantumun uhreja. Kuinka suurta rikollisuuden kasvu todellisuudessa Japanissa on, jää nähtäväksi, mutta Johnsonin mukaan ”kontrollin kulttuuri” on siellä jo nyt. ■

¹ Näiden maiden rikollisuutta ja kriminaalipolitiikkaa esiteltiin mm. Uusi Kriminaalihuolto-lehden alkuvuosien (1984-) numeroissa.

² On hämmästyttävää, miten samanlainen kehitys tapahtui Suomessa, ilman sen suurempia kohinoita ja keskusteluja. Englannissa kriminaalihuollon loputonta uudistamista on kutsuttu ”maolaisen kulttuurivallankumouksen kapitalistiseksi versioksi”.

Lähteet saa kirjoittajalta matti.laine@om.fi

Järvenpään ravintolaväelle työkaluja väkivallan ehkäisyyn

Järvenpääläisten anniskelupaikkojen henkilökunnalle järjestettiin tammikuussa Diakonia-ammattikorkeakoululla koulutustilaisuus ”Pienessä sievässä vai selvästi päihtynyt?”. **Jarmo Luttinen** – aikaisemmin myös Taikuri Luttisena tunnettu – sekä **Mia Jussinniemi** esittivät draamaa tavoitteenaan konkreettisesti havainnollistaa sitä, miten päihtynyt ja mahdollisesti väkivaltainen asiakas kohdataan. Välillä draamaan otettiin mukaan myös yleisössä istuvia ravintolapääälliköitä ja tarjoilijoita. Tilaisuus liittyi rikosentorjuntaneuvoston valmisteleman kansallisen väkivallan vähentämishojelman pilottihankkeeseen, jossa paikallistasolla testataan ohjelmassa olevia keinoja ehkäistä ja vähentää väkivaltaa. Järvenpää lähti pilottikaupungiksi, koska kaupungin strategiassa painottuu ongelmien ehkäisy.

Osaan väkivallan vähentämisen ohjelman toimenpidesuosituksista on tavallaan kirjoitettu sisään ajatus siitä, että ilman muutoksia humalahakuis-

sa juomatavassa ja alkoholikulttuurissa on väkivaltaakin vaikea saada vähenty-mään. Alkoholitieteen liittyä kaikkiin väkivaltilanteisiin, mutta nimenomaan ravintoloissa yöaikaan tapahtuvan väkivallan ehkäisemisessä ja tolkkutoman päihtymyksen ehkäisemisessä anniskelupaikoilla on iso rooli. Alkoholiehtoinen väkivalta nousi myös hankkeen alkukartoituksessa esille yhtenä Järvenpään ”kipupisteinä”, sillä paikkakunnalla on asukaslukuun suhteutettuna runsaasti jatkoaikepaikkoja ja ravintolakeskittymä, joka houkuttelee asiakkaita ympäri maakuntaa.

Koska Järvenpää on vilkas yöelämän keskus, voivat paikalliset ravintoloitsijat vastuullisen tarjoilun keinoin hyvinkin vaikuttaa väkivaltaisten tilanteiden syntymiseen ja ehkäistä niitä. Tammikuun koulutustilaisuudessa, jossa käytiin läpi myös alkoholilakia ja anniskelupaikkojen omavalvontaa, oli mukana yli 20 järvenpääläisten anniskelupaikkojen tarjoilijaa ja ravintolapääällikköä. Koulutuksessa

nostettiin esille ja keskusteltiin hauskalta tavalla vakavista asioista – alaikäisille, selvästi päihtyneille ja häiritsevästi käyttäytyville ei saa tarjoilla. Luttinen korosti koulutuksessa jämäkkyyttä ja signaalin leviämisen merkitystä. Kun yhdessä paikassa noudatetaan alkoholilakia kirjaimellisesti, kiirii viesti eteenpäin ja kaikkien on helpompaa toimia jämäkästi.

Yhteistyötä Järvenpään kaupungin, anniskelupaikkojen, lääninhallituksen ja poliisin välillä alettiin tehostaa jo marraskuussa 2007, jolloin ravintoloitsijat koottiin yhteen turvallisen pikkujoulu edistämisen merkeissä. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseen tähtäävä työryhmä kutsui toimijat yhteiseen tilaisuuteen teemalla ”Huitomatta humalassa – lähtölaukaus turvalliseen pikkujouluun”. Väkivallan vähentämisen ohjelman pilotti jatkuu vuoden 2008 loppuun ja hankkeeseen liittyy myös seuranta.

Kirjoittaja on suunnittelija rikosentorjuntaneuvoston sihteeristössä.

Turvallisuussuunnittelun tietopankki on avattu

Rikosentorjuntaneuvosto on avannut turvallisuussuunnittelun tietopankin. Verkkosivustolle on koottu tietoa kunnallisten turvallisuussuunnitelmien teosta, työkaluja, ohjeita ja linkkejä. Ensisijaisesti tietopankki on tarkoitettu alueelliseen ja paikalliseen turvallisuussuunnitteluun osallistuville, mutta sieltä löytyy runsaasti tietoa myös yksityishenkilöille.

Tietopankissa esitellään kuntien tekemiä turvallisuussuunnitelmia, joihin on koottu hankkeet, suunnitelmat ja ohjelmat. Sivusto täydentyy sitä mukaan,

kun kunnat saavat valmiiksi suunnitelmansa. Paikalliset suunnitelmat voivat kattaa mm. rikosturvallisuuden, palo- ja liikenneturvallisuuden, poikkeusolojen turvallisuuden sekä tapaturmat ja onnettomuudet. Tietopankista löytyvät myös toimintaohjeet ja puhelinnumerot hätätilanteita varten.

Tietopankin kehittämiseen ovat osallistuneet oikeusministeriö, rikosentorjuntaneuvosto, sosiaali- ja terveysministeriö, sisäasiainministeriö, Keskuskaupakamari ja Rajavartiolaitos. Tietopan-

kista vastaavat jatkossa rikosentorjuntaneuvosto ja oikeusministeriö.

Turvallisuussuunnittelulla pyritään laaja-alaisesti ehkäisemään rikoksia ja häiriöitä yhteistyössä paikallisyhteisön kanssa. Vaikka poliisi on yksi tärkeimmistä toimijoista, vastuu turvallisuuden ja viihtyvyyden parantamisesta ja ylläpitämisestä kuuluu kaikille.

Tietopankkiin voi tutustua osoitteessa www.rikosentorjunta.fi/tp.

Kirjoittaja on suunnittelija rikosentorjuntaneuvoston sihteeristössä.

Tunnustusta lasten pahoinpitelyjen sekä ravintolaväkivallan ehkäisylle

Tukholman kriminologian palkinnon 2008 saavat professorit **David Olds** Coloradon yliopistosta Yhdysvalloista ja **Jonathan Shepherd** Cardiffin yliopistosta Isosta-Britanniasta. Palkinto annetaan huomattavista ansioista tutkimuksessa tai tutkimustulosten soveltamisesta käytäntöön. Vuodesta 2005 asti jaetun palkinnon saajan valitsee arvostetuista kriminologeista muodostuva kansainvälinen raati.

Olds on kehittänyt menetelmiä ehkäistä lasten pahoinpitelyjä. Aiemmin lastensuojelun työntekijänä ollessaan hän huomasi, että tietyillä nuorilla äideillä oli erityisen suuri riski altistaa lapsiaan pahoinpitelylle. Tutkimuksessaan hän koulutti terveydenhoitajia tekemään säännöllisiä kotikäyntejä lasten kahden ensimmäisen ikävuoden aikana. Korkean riskin äideistä harvempi sellainen, joiden luona käyntiin, satutti lastaan kuin kontrolliryhmässä. Pitkän ajan seuranta osoitti lisäksi, että kotikäyntien kohteena olleiden lasten sotkeutuminen nuorisoriikollisuuteen oli alhaisempaa.

Shepherd on suu- ja leukakirurgian professori. Hänen tutkimuksensa ovat edistäneet väkivallan trendien mittaamisen kehittämistä yhdistämällä sairaalatie-toja poliisin ja uhritutkimusten tietoihin. Hänen rikosentorjuntatyöhönsä kuuluu ehkäisystrategioiden kehittäminen baari- ja yökerhoväkivallan aiheuttamille vakaville vammoille. Hän toteutti ensimmäisen kontrolloidun kokeen vammojen vähentämiseksi vertailemalla tappelussa sellaisen juomalasiin, jotka pirstoutuvat kokonaan, jälkeä sellaisiin, joista tulee teräväreunaisia. Hänen tuloksensa ovat saaneet englantilaiset pubit käyttämään laseja, jotka aiheuttavat vähemmän loukkaantumisia.

Palkinnot jaetaan Tukholman kriminologian symposiumin yhteydessä ke-säkuussa. Sen pääteemat tänä vuonna ovat rikosentorjunnan kokemukset, vankilajärjestelmän uudistus ja innovatiivinen politiikka.

Lisätietoa www.criminologysymposium.com.

ka monelle ja monet pelkäävät sitä paljon, jatkaa kriminaaliasiamies **Veikko Kylämarttila**. Häneltä kysytään lakineuvojen ohella paljon hyvin käytännönläheisiä asioita, kuten miten vankilassa puukeudutaan tai miten terveydenhoito siellä on järjestetty. Verkkopalvelussa kriminaaliasiamiehelle voi esittää kysymyksiä ja lisäksi hän on koonnut sinne valmiiksi vastauksia vuosien varrella usein kysytyihin asioihin.

Keskustelu ei tammikuussa ollut vielä kunnolla käynnistynyt kirjautumista vaativalla keskustelualueella. Yksi keskustelun valvojista, **Mika Koivula** KRIS-Tampereesta, odottaa kiinnostuneena sen lähtemistä käyntiin, sillä hän uskoo omien kokemusten vertaamisen toisten kokemuksiin olevan antoisaa. Toisaalta hän myöntää olevan vaikeaa kirjoittaa lyhyesti ja ytimekkäästi, puhumalla asiat on usein helpompi tuoda esiin.

– Vaikka erilaisia nettisivustoja ja porttaaleja on sosiaalialalla useita, ”Portti vapauteen” on ainoa, jonka kohderymänä ovat rikostaustaiset. Kohderymän huomiota tavoitellaan vankiloiden, kriminaalihuoltolaitoksen toimistojen ja alan järjestöjen kautta. Seuraavaksi portaalissa avataan rikostaustaisten läheisille suunnatut sivut ja sen jälkeen kriminaali- ja sosiaalialan ammattilaisia palveleva osio. Kentän palautteen mukaan sivustosta on kuitenkin hyötyä jo tässä vaiheessa myös esimerkiksi sosiaalialan ja työvoimahal-linnon työntekijöille, KRITSin viestintä-päällikkö **Juhani Ikalala** kertoo.

Kriminaalihuollon tukisäätiö vastaa sivuston sisällöstä ja kehittämisestä yhdessä ”Rehellistä elämää” -viestintäverkoston kanssa. Verkostoon kuuluu kolmisenkymmentä kriminaalihuoltoon tai rikostaustaisten tarvitsemiin palveluihin liittyvää kolmannen sektorin järjestöä ja yhteisöä.

Portaali porttina vapauteen

Tammikuussa avattiin uusi internet-portaali www.porttivapauteen.fi. Portaali tarjoaa vapautuville vangeille apua ja neuvoja vankilan ulkopuoliseen maailmaan siirtymiseen sekä päihitteettömän ja rikoksettoman elämän hallintaan. Verkkopalvelun sisältönä on mm. opas vankilasta vapautuvalle, kriminaaliasiamiehen kysymys- ja vastauspalsta, linkkihakemisto, uutisia sekä keskustelualue.

Kriminaalihuollon tukisäätiön (KRITS) toiminnanjohtaja **Jukka Mäki** peruste-

lee porttaalin tuottamista sillä, että rangaistukseen tuomittujen kuntoutuksessa tarvitaan monenlaisia ja ajassa olevia palveluja. Vangit saavat kuitenkin käyttää internetiä vankilassa vain valvotusti, minkä vuoksi verkkopalvelun sisältö on saatavissa myös cd:lle tallennettuna. Tavoite on myös saada välitettyä tietoa paitsi vapautuville vangeille myös sellaisille henkilöille, jotka ovat joutumassa rangaistusjärjestelmän piiriin.

Vankilaan joutuminen on kova paik-

Käräjäoikeuksien ratkaisukokoonpanoja monipuolistettaisiin

Käräjäoikeuksilla tulisi olla vaihtoehtoja ratkaisukokoonpanoissa, jotta rikosjuttujen erityispiirteet pystyttäisiin ottamaan paremmin huomioon. Oikeusministeriön työryhmä ehdottaa, että lautamiehet osallistuisivat vain vakavien ja yhteiskunnallisesti merkittävimpien rikosten käsittelemiseen.

Nykyisin käräjäoikeus ratkaisee rikosasioita joko yhden tuomarin istunnossa tai kokoonpanossa, johon kuuluu tuomari ja kolme lautamiestä. Lisäksi tietyt rikosjutut on mahdollista ratkaista kirjallisessa menettelyssä yhden tuomarin voimin.

Ehdotuksen mukaan käräjäoikeuden peruskokoonpano olisi edelleen tuomari ja kolme lautamiestä. Sitä käytettäisiin ennen muuta silloin, kun kyse on teosta, jonka enimmäisrangaistus ylittää kaksi vuotta. Enintään kahden vuoden van-

keudella rangaistavat rikokset käsiteltäisiin pääsääntöisesti yhden tuomarin istunnossa. Yksi tuomari voisi käsitellä myös tietyt laissa erikseen luetellut rikokset, vaikka niiden enimmäisrangaistus olisikin yli kaksi vuotta. Nämä olisivat lähinnä törkeitä omaisuusrikoksia.

Käräjäoikeus voisi käsitellä kaikki rikosasiat myös kolmen tuomarin kokoonpanossa, jos jutun laatu tai muu erityinen syy sitä edellyttäisi. Lakimieskokoonpano olisi tarkoitettu oikeudellisesti erityisen vaativien rikosasioiden käsittelyyn. Riita-asioissa lautamieskokoonpano on nykyisin erittäin harvinainen. Jatkossa lautamiehet eivät enää osallistuisi niiden käsittelyyn lainkaan.

Lautamieskokoonpanossa ratkaistiin käräjäoikeuksissa vuonna 2006 noin 41 000 asiaa. Valtaosa näistä oli törkeitä

rattijuopumuksia, pahoinpitelyjä, törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia sekä varkauksia. Lokakuusta 2006 alkaen kirjallinen menettely on kuitenkin pudottanut lautamieskäsittelyjen määrää huomattavasti: viime vuonna marraskuun puoliväliin mennessä lautamieskokoonpanossa oli käsitelty ainoastaan 26 000 asiaa. Työryhmä arvioi, että uudistuksen jälkeen lautamiesjuttuja olisi vuosittain noin 10 000.

Pahoinpitelyt ja rattijuopumukset lisääntyivät 2007

Poliisin tietoon tuli Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan vuonna 2007 kaikkiaan 814 000 rikosta, mikä on seitsemän prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Suhteellisesti eniten rikokset lisääntyivät Etelä-Savossa (16 %) ja Varsinais-Suomessa (15 %). Rikoslakia vastaan tehtyjä rikoksia ilmeni 550 000, mikä on kuusi prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Rikoslain ulkopuolisia rikoksia poliisi kirjasi 265 000, joista valtaosa (238 000) oli liikenne rikkomuksia.

Pahoinpitelyrikoksia tuli poliisin tietoon 34 000, mikä on 11 prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Törkeät pahoinpitelyt lisääntyivät 16 prosenttia. Niitä tuli ilmi 2 400. 2000-luvulla pahoinpitelyrikoksia on ollut vuosittain keskimäärin 30 000 ja törkeitä pahoinpitelyjä 2 200.

Törkeät rattijuopumukset lisääntyivät kolme prosenttia ja muut rattijuopumukset 11 prosenttia. Kaikkiaan rattijuopumuksia tuli ilmi 28 000 eli seitsemän prosenttia enemmän kuin vuonna 2006.

Poliisihallituksen perustamista esitetään

Poliisin hallintorakenteen kehittämistä valmistellut työryhmä esittää, että Suomeen perustetaan poliisihallitus. Se muodostettaisiin nykyisestä sisäasiainministeriön poliisiosastosta sekä läänien poliisijohdoista. Vastaavanlainen keskusvirasto on myös muissa Pohjoismaissa. Poliisihallitus johtaisi poliisin operatiivista toimintaa sekä ohjaisi poliisilaitoksia ja poliisin valtakunnallisia yksiköitä. Sisäasiainministeriö vastaisi poliisitoimen poliittisesta ja strategisesta ohjauksesta. Esityksen mukaan poliisihallitus perustetaan Helsinkiin aikaisintaan vuonna 2010. Lääninhallitusten yhteyteen Turkuun, Mikkeliin ja Ouluun sijoitettaisiin alueelliset toimipisteet.

Poliisin valtakunnallisten yksiköiden tulisi työryhmän mukaan säilyä poliisin ylijohdon alaisina valtakunnallisina vi-

rastoina. Niiden päätehtävät säilyisivät pääosin ennallaan. Keskusrikospoliisi keskittyisi jatkossa kansainväliseen ja kansallisesti vakavaan rikollisuuteen sekä rikostiedustelun menetelmien ja välineiden kehittämiseen. Päätehtävä olisi järjestäytyneen rikollisuuden tutkinta ja torjunta, kun taas paikallispoliisi vastaisi nykyistä laajemmin tavallisten ja vaikeiden rikosten tutkinnasta omalla alueellaan. Suojelupoliisin pitäisi lisätä yhteistyötä terrorismin torjunnassa. Liikkuvan poliisin päätehtävänä säilyisi liikenteen ja erityisesti raskaan liikenteen valvonta.

Työryhmän työ on jatkoa viime vuonna valmistuneelle väliraportille, jossa käsiteltiin paikallispoliisin toimintaa. Poliisilaitosten määrää päätettiin vähentää 90:stä 24:een.

Julkisen sektorin korruptiosta vähän rikosilmoituksia

Suomessa on julkisen sektorin korruptiota vain vähän, jos sen esiintymistä mitataan rikosilmoitusten määrällä. Keskusrikospoliisin julkaisemassa korruption tilannekatsauksessa on selvitetty korruption muotoja virka- ja lahjusrikosilmoituksissa. Virka-aseman väärinkäytöstä ja virkasalaisuuden rikkomisesta tehdään vuosittain noin 100 tutkintapyyntöä tai rikosilmoitusta, joista valtaosan tekevät kansalaiset. Lahjusrikoksia kirjataan vuosittain keskimäärin 15 tapausta, joista suurin osa tulee ilmi viranomais toiminnan kautta.

Virkarikosilmoituksista suurin osa koski toisaalta poliisi-, tull- tai vankilaviranomaisten ja toisaalta sosiaali-, terveys-, työvoima- ja opetusviranomaisten toimintaa. Virkarikoksissa voidaan korruptioksi katsoa tilanteet, joissa säännöksiä rikotaan hyödyn tavoittelemiseksi tai taroituksessa vahingoittaa jotakuta. Vuoden 2006 rikosilmoituksista (115) noin kolmasosassa oli viittaus toisen vahin-

goittamiseen, hyödyn tavoittelu sisältyi neljännekseen tapauksista. Useimmiten tavoiteltu hyöty oli rahaa tai tavaraa.

Lahjusrikoksista käytiin läpi vuosien 2002–2007 kirjaukset (yhteensä 91). Suurin osa tapauksista oli ns. vähäisen katu-korruption tyyppistä, jossa yritettiin lahjoa poliisi-, tull- tai rajaviranomaisia esim. luopumaan jostain toimenpiteestä. Lahjuksen tarjoajista valtaosa oli muita kuin Suomen kansalaisia. Toiseksi suurin ryhmä olivat suuret talousrikoskokonaisuudet tai tapaukset, joissa työnantajan varoja oli käytetty väärin mm. petoksissa.

VERTAILUA RUOTSIN TULOSSIIN

Ruotsissa tehdyssä korruptioselvityksessä todettiin, että noin 60 prosenttia kaikista lahjontarikosepäilyistä liittyi oston ja hankintaan. Suomen aineistossa tällaisia olivat lähinnä kestityksen tai tavarain vastaanottamista koskevat tapaukset, joita oli neljäsosa aineistosta. Ruotsin tuloksen

perusteella voi olettaa, että hankintatoimen korruptiota jää Suomessa paljon piiloon, sillä ulkoistaminen on tehnyt yrityksistä ja julkisyhteisöistä yhä enemmän palvelujen hankkijoita.

Ruotsin raportissa mainitaan korruptioon liittyen lobbaaminen, jossa kontrollijärjestelmiä ja sitä kautta ilmoittajia ei ole. Samoin puhutaan pienen maan tiivistä henkilösuhteista, mikä tekee vaikeaksi näyttää, että ystävyysverkostot ovat vaikuttaneet päätöksiin. Suomessa tilanne on pitkälle samankaltainen. Palveluksia, kiitoslahjoja ja muita etuja ei mielletä korruptioksi, joten näitä tapauksia ei myöskään ilmoiteta viranomaisille.

KRP:n raportissa arvioidaan, että ulkoistamisen ja yksityistämisen lisäksi kaiken toiminnan kansainvälistyminen sekä järjestäytyneen rikollisuuden levittäytyminen laillisen liiketoiminnan alueelle ovat tekijöitä, jotka altistavat suomalaisia yhteiskuntaa korruptiolle.

Talousrikollisuuden torjuntaan viranomaisyhteistyökeskus

Sisäasiainministeriön työryhmä ehdottaa harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan viranomaisyhteistyökeskuksen perustamista. Keskukselle ehdotetaan säädettäväksi laajat oikeudet käsitellä viranomaisten hallussa olevia tietoja. Sille tulisi myös lakisääteinen mahdollisuus luovuttaa analysoituja tietoja viranomaisille.

Uusi laki viranomaisten välisestä yhteistyöstä perustuu valtioneuvoston helmikuussa 2006 vahvistamaan periaatepäätökseen talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjumiseksi vuosille 2006–2009. Periaatepäätöksessä edellytetään mm. talousrikollisuustietojen

nykyistä parempaa analysointia. Lisäksi Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektin (Virke) toiminta esitetään vakinaistettavaksi.

Työryhmän lakiesitysluonnokseen sisältyvä viranomaisyhteistyökeskus ei olisi uusi viranomainen vaan valtiovainministeriön yhteydessä toimiva viranomaisten yhteenliittymä. Lailla säädetäisiin erityisesti valtiovainministeriön, poliisin sekä vero-, tull- ja ulosottoviranomaisten yhteistoiminnasta.

Lakiesitys on laajalla lausuntokierroksella. Siihen voi ottaa kantaa myös sähköisesti maaliskuun loppuun mennessä www.intermin.fi/suomi/harmaatalous.

HAASTE vuonna 2008

Haaste ilmestyy tänä vuonna:
– 2. kesäkuuta (aineisto 28.4.)
– 22. syyskuuta (aineisto 18.8.)
– 8. joulukuuta (aineisto 3.11.).

Toimitukselle voi lähettää artikkeliehdotuksia, keskustelupuheen- vuoroja ja juttuideoita. Yhteystiedot löytyvät sivulta 3.

RIIKKA KOSTIAINEN

Suomalainen avovankilajärjestelmä lempeää oikeutta

Tuore **Ikponwosa Ekunwen** väitöstutkimus analysoi suomalaista avovankilajärjestelmää lempeänä vankeusmuotona ja inhimillisenä tapana kohdella lainrikkokijia. Tutkimus keskittyy ensisijaisesti vankien kokemuksiin heidän tullessaan vankilaan. Tutkimuksessa käsitellään myös vankilan sosiaalista maailmaa, vankien kohtaamia ongelmia sekä vankilassa että sen ulkopuolella sekä riskejä vankien uudelleenintegroitumisen aikana. Termi lempeä oikeus (*Gentle Justice*) viittaa suomalaisen vankilajärjestelmän poliittiseen ja sosiologiseen ymmärrykseen sekä selitykseen, kuinka Suomessa on onnistuttu säilyttämään kohtuullisen alhaiset vankiluvut 1960-luvulta lähtien toisin kuin monessa muussa länsimaassa.

Väitöskirjassa käytetään sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia metodeja. Tutkija teki osallistuvaa havainnointia vuonna 2004 Huittisten avovankilassa yhtenä vangeista sekä kyselyn 15 vangille vankeusaikana ja vapautumisen jälkeen. Li-

säksi tutkimusaineistona on kysely, jossa kysyttiin yleisön asenteita rikollisuutta kohtaan viidessä suuressa suomalaisessa kaupungissa vuonna 2004. Aineistona oli myös tamperelaisessa yökerhossa ovimiehenä työskennellessä vuoden 2002 aikana tehdyt havainnot poliisin ja väestön, erityisesti entisten tuomittujen, kohtaamisista.

Ekunwen mukaan kuntoutusta painotavien menettelytapojen käytöllä Suomessa verrattuna vankilan käyttämiseen pelkästään rangaistuksen välineenä on ollut monia positiivisia vaikutuksia sekä vankien elämään että yhteiskuntaan. Lisäksi näiden ehkäisevien ja kuntouttavien toimintamallien käyttäminen yhteistyössä vankeinhoito- ja koulutushenkilökunnan kanssa niin muurien sisällä kuin ulkopuolella on myötävaikuttanut Suomen alhaisiin rikosten uusimislukuihin.

Ikponwosa Ekunwe: Gentle Justice: Analysis of Open Prison Systems in Finland. A Way to the Future? Acta Universitatis Tamperensis 1254. Tampere 2007.

RIKUn asiakkaista yhä useampi mies

Rikosuhripäivystyksen (RIKU) vuoden 2007 asiakastilastoista käy ilmi, että rikosasioissa tukea ja neuvoja hakevien miesten määrä oli lisääntynyt kautta linjan. Esimerkiksi pahoinpitelyihin liittyvien yhteydenottojen määrä oli kasvanut yli 35 % edellisvuoteen verrattuna. Etenkin Uudellamaalla yhteydenotot, jotka koskivat yleisellä paikalla tapahtuneita väkivaltan tekoja ovat kasvaneet merkittävästi.

RIKUun otettiin eniten yhteyttä aikaisempien vuosien tapaan lähisuhdeväkivaltaa sekä uhkailua, häirintää ja henkistä väkivaltaa koskeissa rikosasioissa. Aikui-

siin ja lapsiin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan liittyvien yhteydenottojen määrä oli kasvanut. Uutena ilmiönä on havaittavissa, että myös liikennerikosten uhrin ovat jossain määrin löytäneet RIKUn palvelut.

Kokonaisuudessaan selkeästi aikaisempaa suurempi joukko rikoksen kohteeksi joutuneita sai vuonna 2007 apua Rikosuhripäivystyksen palveluista. Yhteydenottoja rikosten uhrien asioissa oli lähes 14 000. Uuteen verkkoauttamispalveluun Rikunettiin (www.rikunet.fi) tuli yhteydenottoja 245.

Tulkintoja terrorismista

Kari Laitinen (toim.) Tuhat ja yksi uhkaa – Tulkintoja terrorismista. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 66/2007.

Poliisiammattikorkeakoulun julkaisema teos tarkastelee terrorismi-ilmiötä monesta näkökulmasta. Tulkitsijat tulevat sekä tutkimuksen että hallinnon aloilta. Artikkelikokoelma on tarkoitettu puheenvuoroksi terrorismia koskevaan tutkimukseen. **Kari Laitisen** toimittama teos on syntynyt osana laajempaa terrorismia koskevaa tutkimushanketta.

Teos avaa näkökulmia muun muassa terrorismin psykologiaan, suomalaisten pelkoihin ja terrorismiin sodankäyntinä. Esimerkiksi **Aki-Mauri Huhtinen** kirjoittaa siitä, kuinka terrorismipuhe muuttuu osaksi läntisten yhteiskuntien oikeusjärjestelmää, myyttikulttuuria ja turvallisuuskäytäntöjä. Tätä kenttää hyödyntävät niin terroristit kuin terrorismia vastaan toimivatkin. Uuden terrorismikielen synty luo perustan ja esiyymmärryksen sille ajattelulle, mille esimerkiksi terrorismin vastaisen sodankäynnin käytännöt rakentuvat. **Aini Linjakumpu** puolestaan tarkastelee tunteiden politiikkaa al-Qaidan toiminnassa. Hän korostaa tunteiden, muistin, perinteiden ja rituaalien merkitystä inhimillisen toiminnan, johon terrorismikin kuuluu, ymmärtämisessä ja analysoimisessa. Monessa artikkelissa sivutaan myös median roolia, maahanmuuttajien integroimisen merkitystä ja terrorismin tutkimuksen tärkeyttä.

Kari Laitinen pohtii lopuksi kriittisen terrorismintutkimuksen problematiikkaa. Yksi keskeinen ongelma on ensisijaisten lähteiden niukkuus ja koko ilmiön salainen luonne. Toinen ongelmakenttä on terrorismin käsitteet ja teorian puute.

Kirjoittaja on oikeushistorian dosentti.

Tenttipalkkioiden historiaa 1960–1970-luvulta

Helsingin yliopistossa ei kesällä annettu opetusta eikä otettu vastaan tenttejä. Kuitenkin jotkut opettajat antoivat opetusta Helsingin seudun kesäyliopistossa, joka oli aloittanut toimintansa kesällä 1966. Esimerkiksi psykologian apulaisprofessori **R. Olavi Viitamäki** järjesti kesäyliopistossa tenttejä, joista hän peri tavanmukaisen tenttipalkkion. Valppaat opiskelijat kuitenkin ihmettelivät sitä, että tenttimaksu perittiin myös tenttimerkinnän siirtämisestä yliopiston opintokirjaan eli siis kahteen kertaan.

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan opintosihteeri **Kai Kalima** tekikin kantelun Viitamäen perimistä kaksinkertaisista tenttimaksuista. Asiaa käsiteltiin pienessä konsistorissa, jossa monet pitivät kantelua perusteettomana. Pitkien puheiden jälkeen pienen konsistorin jäsenenä toimiva rikos- ja prosessioikeuden professori **Bo Palmgren** nosti kissan pöydälle. Hänen mielestään oli itsestään selvää, ettei yhdestä työstä voinut periä kahta maksua.

Tieto Kaliman kantelusta levisi nopeasti yliopistoväen keskuudessa, ja Kalimakin pääsi syytettyjen penkille, mistä Kalima tosin ei koskaan saanut asianmukaista tietoa.

Kaliman ”rikos” oli se, että hän oli hakenut yliopiston tiedonantotoimistosta opiskelijan alennuslippua, vaikka oli jo oikeustieteen kandidaatti. Tiedonanto-

toimistosta välitettiin tieto yliopistoviranomaisille, jotka puolestaan lähettivät asian yliopiston asiamiehen, opetusministeriön hallitusneuvos **Lauri Kärävän**, selvitettäväksi. Yliopiston asiamiehen tehtävänä oli muun ohessa olla läsnä kurinpitovaliokunnan kokouksissa sekä poliisikuulusteluissa.

Jonkin ajan kuluttua pieni konsistori oli asettamassa työryhmää jotakin asiaa varten. Ehdolla ylioppilaskunnan edustajaksi oli Kai Kalima. Rehtori **Erkki Kivinen** kuitenkin torjui Kaliman jäsenyyden huolehtien siitä, ettei Kalima pääsisi tekemään ”uusien rötöksiä”. Kalima itse luuli hänen tekemänsä kantelun olleen syrjäyttämisen synnä.

Kun 1969 palvelin yliopistossa virkaa tekevä tilapäisenä apulaissihteerinä, satuin keskustelemaan asiasta Kaliman kanssa. Kalima oli siinä käsityksessä, että hän oli kantelun takia joutunut syrjityksi. Kun tieto Kaliman ”rötöstelystä” oli muutenkin levinnyt laajalti yliopistoon, katsoin aiheelliseksi kertoa, että Kaliman syrjijän syy oli hänen pyyntönsä saada matkaa varten opiskelijan alennuslippu. ”Salainen syytehän” ei oikein sovellu Suomen oikeusjärjestykseen.

Kaliman saama tieto lienee aiheuttanut hänelle melkoisen hermostuksen, ja hän kiirehtikin vararehtori **Mikko Juvan** pakeille. Juva tapansa mukaan esiintyi ylioppilaiden ystävänä, joka lohdutteli ja taputteli selkään vaikeuksiin joutu-

neita. Kaliman vaikeuksista Juva antoi ymmärtää, että hän kyllä hoitaisi Kaliman asian.

Juvan suopeutta ja hyväntahtoisuutta kiitellen Kalima kertoi Juvan hyvistä teoista. Käräväkin palautti yliopistoon potentiaaliset syytepaperit, jotka eivät johdaneet mihinkään. Kun Kaliman asiasta myöhemmin tuli puhe, konsistorinamannuensi **Ritva Ukkonen** kertoi, ettei Juva ollut tehnyt mitään Kaliman hyväksi, vaan Ukkonen oli itse pyytänyt ja saanut takaisin paperit Lauri Kärävältä.

Kun Kaliman jutussa oli kysymys muutamasta markasta, professori **Ilmari Melander**, jota opetusalan eli maa- ja vesioikeuden takia kutsuttiin ”Kura-Immuksi”, aiheutti yliopistolle mahtavan menoerän. Lähtiessään eläkkeelle 1968 Melander haki muutosta siihen, että hänen saamiaan tenttipalkkioita ei ollut laskettu mukaan eläkettä määrättäessä. Valitus tuli hyväksytyksi, ja yliopisto joutui jälkikäteen suorittamaan rahastoistaan kaikkien opettajien tenttimaksuista perityt sellaiset sosiaaliturva- ja muut vastaavat maksut, joita koskeva saaminen ei vielä ollut vanhentunut. ■

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankoh-
taisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö
ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä jul-
kaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä
kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työ-
kenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on
hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu-
ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus-
alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa
25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpos-
titse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen
päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
 - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki